

วิชชาลัยรวงข้าว

ศูนย์การเรียนรู้การผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร
400 ม.5 ต.พนาสง จ.พิจิตร
สนับสนุนโดย กรมการข้าว

ชุมชนท่องเที่ยว

เชิงเขตรอินทรีย์

บนวิถีบ้านท่าช้าง

บันทึกความรู้

ชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์บนวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น
: บริษัทบ้านท่าช้าง หมู่ 5 ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน
จังหวัดพัทลุง

ภายใต้การส่งเสริมสนับสนุนของธนาคารเพื่อการเกษตรและ
สหกรณ์การเกษตร (อ.ก.ส.)

ฝ่ายพัฒนาลูกค้าและชนบท :
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (อ.ก.ส.)
469 ถนนนครสวรรค์ แขวงจันทรา
เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300

บันทึกความรู้

ชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์บนวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น

: บริเวณบ้านท่าช้าง หมู่ 5 ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ภายใต้การส่งเสริมสนับสนุนของธนาคารเพื่อการเกษตร

และสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

พิมพ์ครั้งแรก : ธันวาคม 2560

จำนวนพิมพ์ : 1,000 เล่ม

ที่ปรึกษา : อธิพร วันดี ปวีณา ปรานีดี

บรรณาธิการ: อติเรก วงษ์คงคำ

พิสิษฐ์ รัตนวารี

ศิลปกรรม: เพชรมณี พุทธรักษ์

พิสูจน์อักษร : กมลวรรณ วันดี

ผู้จัดพิมพ์: ฝ่ายพัฒนาลูกค้าและชนบท :

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.)

469 ถนนนครสวรรค์ แขวงจตุรดา

เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300

สนับสนุนการพิมพ์ : ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

(ธ.ก.ส.) สำนักงานใหญ่ 2346 ถนนพหลโยธิน

แขวงเสนานิคม เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900

โทรศัพท์ : 02 558 6555 , 02 280 0180

คำนำ

บันทึกความรู้ “ชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์บนวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น : บริบทบ้านท่าช้าง” ชุดนี้ได้รวมองค์ความรู้จากการดำเนินงานของชุมชนบ้านท่าช้าง หมู่ 5 ตำบลพนาสูง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ซึ่งมีการพัฒนาภายใต้แนวคิด “หมู่บ้านสาระเพื่อการท่องเที่ยว” เป็นการสร้างชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกันของชุมชนให้มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งได้มีการพัฒนารูปแบบการทำเกษตรอินทรีย์แบบครบวงจร และมีการต่อยอดสู่การท่องเที่ยวในชุมชน สามารถดำเนินงานบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เป็นต้นแบบที่ดีในการศึกษาเรียนรู้ได้

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เป็นองค์กรหนึ่งที่มีส่วนในการส่งเสริมการพัฒนา และยกระดับการรวมกลุ่มให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวที่ต่อยอดจากการทำเกษตรอินทรีย์ จนเกิดผลสำเร็จนี้ ได้เห็นคุณค่าขององค์ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาปฏิบัติของชุมชนบ้านท่าช้าง หมู่ 5 จึงได้จัดให้มีการถอดบทเรียนสังเคราะห์องค์ความรู้ เพื่อเผยแพร่ต่อเครือข่ายที่สนใจต่อไป

คณะผู้จัดทำชุดองค์ความรู้ ขอขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนทำให้บันทึกชุดความรู้นี้มีความสมบูรณ์ในทุกมิติ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ได้ศึกษาเรียนรู้ พร้อมนำไปปฏิบัติอย่างแท้จริง หากมีข้อผิดพลาดประการใด ขออภัยไว้ ณ โอกาสนี้

คณะผู้จัดทำ

ธันวาคม 2560

กิตติกรรมประกาศ

บันทึกความรุ้ชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์บนวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านท่าช้าง หมู่ 5 ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ที่ได้ดำเนินงานภายใต้วิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน **“ขจัดความยากจน โดยสร้างงาน สร้างรายได้ ขยายโอกาสให้แก่คนที่มีรายได้น้อยในระดับครัวเรือน/ชุมชน ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้คนในชุมชน ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี อนุรักษ์บำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดให้มีสาธารณูปโภคพื้นฐานครบทุกด้าน และส่งเสริมการผลิตการเกษตรปลอดสารพิษ”** ได้อย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาต่อยอดสู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยว ที่มีวิทยากรถอดบทเรียนได้ลงพื้นที่ในการถอดบทเรียนจัดการความรู้ สามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์ ภายใต้การสนับสนุนของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

ขอขอบคุณะทำงานจากชุมชนบ้านท่าช้าง และ ธ.ก.ส. พร้อมทั้งวิทยากรถอดบทเรียน ที่ได้ลงพื้นที่จัดทำบันทึกความรุ้จากการทำงาน ซึ่งถือว่าเป็นองค์ความรู้ที่เป็นเสมือนแนวทางในการพัฒนาและยกระดับสู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยว ที่สามารถปฏิบัติได้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ โดยเนื้อหาดังกล่าว ได้รวบรวมไว้ในบันทึกความรุ้ชุดนี้แล้ว

บรรณาธิการ

ธันวาคม 2560

บทสรุปผู้บริหาร (Executive Summary)

บันทึกความรู้ “ชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์บนวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น : บริบทบ้านท่าช้าง” ชุดนี้ได้รวบรวมองค์ความรู้จากการดำเนินงานของชุมชนบ้านท่าช้าง หมู่ 5 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาตนเองแบบมีส่วนร่วม ประกอบไปด้วยเนื้อหา 5 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ก่อกำเนิดบ้านท่าช้าง กล่าวถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของหมู่บ้านท่าช้าง ที่มีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของชุมชน

ส่วนที่ 2 ก้าวแห่งวิถีเกษตรอินทรีย์ ได้กล่าวถึง แนวคิด แนวทางการพัฒนา โดยการนำทุนชุมชน ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาจากการทำอาชีพการเกษตรให้เป็นเกษตรอินทรีย์ครบวงจร

ส่วนที่ 3 การท่องเที่ยววิถีชุมชน กล่าวถึงการพัฒนาที่มีการยกระดับสู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยว มีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์กับทุนธรรมชาติ ขยายผลสู่สังคมได้อย่างลงตัว

ส่วนที่ 4 ปัจจัยความสำเร็จและรูปแบบการพัฒนา กล่าวถึงความภาคภูมิใจ ปัจจัยของความสำเร็จและรูปแบบของการพัฒนา ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของบ้านท่าช้าง

ส่วนที่ 5 ยกระดับสู่ความยั่งยืน กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต และการเชื่อมต่อกับนโยบายภาครัฐ โดยยึดหลักของการพัฒนาที่ตอบโจทย์วิถีเกษตรอินทรีย์แบบบ้านท่าช้าง

สารบัญ

คำนำ

กิตติกรรมประกาศ

บทสรุปผู้บริหาร

สารบัญ

ส่วนที่1	ก่อกำเนิดบ้านท่าช้าง	1
	เยื้องพนางตุง แลวิถีบ้านท่าช้าง	1
	บริบทเศรษฐกิจและสังคม	4
	บริบททรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	5
	บริบทวัฒนธรรม	6
ส่วนที่2	วิถีเกษตรอินทรีย์ครบวงจร	8
	ย่างก้าวแห่งการเรียนรู้	9
	งานวิจัยนำองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ	10
	พลังสามัคคีนำการฟื้นฟู	12
	แนวคิดและแนวทางการพัฒนา	14
	โครงสร้างการดำเนินงาน	17
	กระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร	19
	รูปแบบการดำเนินงาน	21
	กลไกเสริมความสำเร็จ	24
	ข้าวอินทรีย์วิถีท้องถิ่น	26
	ปุ๋ยอินทรีย์พื้นฐานความมั่นคง	28
	แปรรูปผลผลิตจากข้าวเพิ่มมูลค่าสร้างรายได้	31

เรื่องเล่ามีชีวิต	32
นวัตกรรม : การทำนาหลังน้ำ	34
ธ.ก.ส. เสริมพลังชุมชน	36
โอกาสทางการตลาด	38
ส่วนที่3 การท่องเที่ยววิถีชุมชน	41
ท่องเที่ยว : เกษตรอินทรีย์บ้านท่าช้าง	43
ท่องเที่ยว : พนังกุงแหล่งเรียนรู้อุทยานธรรมชาติ	45
เครือข่ายการท่องเที่ยว	48
ข้อมูลการเดินทาง	50
ข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชน	51
ส่วนที่4 ปัจจัยความสำเร็จและรูปแบบการพัฒนา	52
ความภาคภูมิใจ : ข้าวย่ำสังข์หยด	52
ปัจจัยความสำเร็จ	54
รูปแบบการพัฒนา : โมเดลบ้านท่าช้าง	57
ส่วนที่5 ยกระดับสู่ความยั่งยืน	59
การสร้างเครือข่ายประชารัฐ	59
การเชื่อมโยงประชารัฐ	61
แนวทางการสร้างความยั่งยืน	61
มุมมอง ธ.ก.ส. กับความยั่งยืนบริบทท่าช้าง	63
บรรณานุกรม	66
ภาคผนวก	67

ส่วนที่ 1

ก่อกำเนิดบ้านท่าช้าง

แหล่งนกน้ำ งามพระตำหนัก ชักพระประเพณี
ของดีปลาตุกร้า สินค้าหัตถกรรม งามลำทะเลบัว

เยือนพนางตุง แลวิถีบ้านท่าช้าง

ตำบลพนางตุงได้เกิดขึ้นตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มาของชื่อตำบลพนางตุงได้มีคำบอกเล่าของปราชญ์ชาวบ้านที่บอกว่าลักษณะควน (เขา) วางเป็นแนวยาวเหมือนกำแพงขวางกัน จึงได้ชื่อว่า “พนางตุง” มาจากคำว่า “พนัง” ซึ่งแปลว่า “ที่กัน” จากนั้นจึงเรียกขานว่า “พนางตุง”

ปัจจุบันตำบลพนาสูง ถูกยกระดับขึ้นเป็นเทศบาลตำบลพนาสูง ตั้งอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดพัทลุงไปทางทิศเหนือ ระยะทางประมาณ 32 กิโลเมตร และห่างจากที่ว่าการอำเภอควนขนุนไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ 14 กิโลเมตร การเดินทางมาตามทางหลวงหมายเลข 4048 หรือถนนสายควนขนุน-ทะเลน้อย มีพื้นที่โดยประมาณ 65 ตารางกิโลเมตร พื้นที่มีลักษณะเป็นที่ราบสูงทางด้านตะวันตก และเป็นที่ราบต่ำลงมาทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งกลายเป็นที่ราบลุ่มและป่าเลน มีคลองปากประไหลผ่านจากตะวันตกสู่ทะเลสาบสงขลา มีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่เรียกว่า “ทะเลน้อย” ซึ่งพื้นที่ทั้งหมดของทะเลน้อยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลพนาสูง ประมาณร้อยละ 50 ของพื้นที่ ส่วนที่เหลืออยู่ในเขตของเทศบาลตำบลทะเลน้อย อยู่ในเขตพื้นที่ซึ่งถูกประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ทะเลน้อย และเป็นเขตชุ่มน้ำของโลกที่มี “แรมซาร์ไซต์” (RAMSAR SITE) ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางธรรมชาติและขึ้นชื่อของจังหวัดพัทลุงอีกแห่งหนึ่ง

หมู่บ้านท่าช้างเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ดั้งเดิม เป็นหนึ่งในเขตการปกครอง 12 หมู่บ้านของเทศบาลตำบลพนาสูง ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อครั้งในอดีตนั้น เป็นเส้นทางเดินผ่านของช้าง ระหว่างการเดินทางของช้างที่ใช้เส้นทางป่าพรุริมทะเลสาบฝั่งตะวันตก แถบควนชริด ควนขี้เสี้ยน คลองนางเรียม ควนเนียง แรกเริ่มได้มีกลุ่มคนที่เข้ามาอยู่บ้านท่าช้าง 3-4

ครอบครัว ต่อมาในสมัยผู้ใหญ่สุข มี 9 ครอบครัว คือ ครอบครัวยายตัวง
ป่าหรีด ลุงวงศ์ คงวงศ์ ลุงจ้อง ทองดำ ป้าสาว เหมือนสุขและนายพัว
เหมือนสุข ป้ากลิ้ง ผีอกแสง ลุงมอง ปิตเมือง ป้ากลับ ทองชำ ตามัน
ชูหนู

ประวัติชุมชนบ้านท่าช้างได้มีการเล่าขานผ่านรุ่นสู่รุ่นต่อกัน
มา ชุมชนที่มีชื่อว่า “บ้านท่าช้าง ” เพราะเมื่อครั้งอดีตประมาณ
ก่อนปี พ.ศ. 2400 พื้นที่รอบๆ ทะเลน้อย สภาพพื้นที่ที่มีความอุดม
สมบูรณ์ทั้งในทะเลและพื้นที่รอบๆ ทะเลสาบ ในพื้นที่ดังกล่าวยังมี
โขลงช้างป่าเป็นโขลงช้างที่อาศัยอยู่ในป่าพรุริมทะเล เวลาถึงฤดูกาล
เพาะปลูกหรือฤดูการทำนา ชาวบ้านจะต้องมาจ้าง (ที่พัก) เพื่อเฝ้า
ไล่โขลงช้าง ที่จะเข้ามาทำลายพืชผลในช่วงกลางคืน และมักจะมา
กินน้ำ อาบน้ำที่ท่าประตู เรียกกันว่า “ท่าโด” วิธีการไล่โขลงช้างมีทั้ง
ใช้เสียงด้วยการตีหลอ (ทำจากไม้ไผ่ ด้วยการเจาะให้เป็นรู หรือทำ
จากไม้เนื้อแข็ง นำมาเจาะให้เป็นโพรงเวลาตีจะมีเสียงดัง) ด้วยการ
เคาะ นอกจากตีหลอให้มีเสียงดังแล้วบางคนใช้วิธีการจุดคบเพลิงใน
การไล่ช้าง และอีกวิธีการหนึ่งที่นิยมในยุคนั้นนั้น ก็คือ นำเอา
วิธีการทางไสยศาสตร์มาจับช้าง

จากการสำรวจเมื่อ 60 ปีที่ผ่านมา ผลจากการไล่ช้างอย่าง
ต่อเนื่อง ทำให้ปัจจุบันช้างป่าหมดไปจากพื้นที่รอบๆ ทะเลสาบ
ความเปลี่ยนแปลงของบ้านท่าช้างที่เคยมีป่าอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่า
มากมาย ในปัจจุบันลดน้อยลงหรือแทบจะไม่มี สัตว์ป่าบางชนิดสูญ

พันธุ์ เพราะมีประชากรเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้มีความต้องการใช้
ทรัพยากรเพิ่มขึ้น จึงต้องทำลายป่าสร้างที่อยู่อาศัย หาดปลา จับสัตว์
ป่ามาบริโภค ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรในพื้นที่ลดน้อยลง

บริบทเศรษฐกิจและสังคม

หมู่บ้านท่าช้างอยู่เขตพื้นที่เทศบาลตำบลพนาสูง ตั้งอยู่ริม
คลองปากประ หมู่ที่ 5 ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอควนขนุน เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่
ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนบน (ทะเลน้อย) คลองปากประเป็น
แม่น้ำที่มีต้นกำเนิดจากอุทยานเขาปู่ – เขาย่า ไหลผ่านหมู่บ้านทาง
ทิศใต้ลงสู่ทะเลสาบสงขลา สภาพพื้นที่เป็นที่ราบ เนินควนอยู่กลาง
หมู่บ้าน ใช้เป็นที่อยู่อาศัย และปลูกไม้ผล ยางพารา ไม้ยืนต้น เป็นต้น
พื้นที่ราบลุ่มเป็นที่อยู่อาศัยตามลำคลองปากประและบางไขชิง มี
พื้นที่ทั้งหมด 4,442 ไร่ ใช้พื้นที่ทำการเกษตร 4,175 ไร่ มีจำนวน
269 ครัวเรือน กระจายเป็น 4 หย่อมบ้าน ประชากร 788 คน ชาย
369 คน หญิง 419 คน ชาวบ้านท่าช้างประกอบอาชีพเกษตรกร เช่น
ทำนา ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ด้วยภูมิประเทศหมู่บ้านตั้งอยู่บน
พื้นที่ชุ่มน้ำ คนในชุมชนจึงมีอาชีพที่หลากหลาย ทั้งทำนา สวนเสื่อ
กระจูด บางคนก็ยึดอาชีพหาปลา ทำสวนยาง เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง เป็นต้น

บริบททรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ด้วยบริบทของพื้นที่บ้านท่าช้าง ที่มีความอุดมสมบูรณ์มีสายน้ำคลองปากประที่เชื่อมต่อกับคลองท่าแนะ จากป่าต้นน้ำแถบเทือกเขาบรรทัดไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา จึงเหมาะกับการทำเกษตร ลักษณะของพื้นที่ในหมู่บ้านมี 3 ลักษณะ คือ พื้นที่เนินควน พื้นที่ราบลุ่ม และพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มบางแห่งมีน้ำท่วมขัง เช่น ริมป่าพรุอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีป่าเสม็ดและพันธุ์พืชที่เป็นอาหารพืชที่เป็นสมุนไพร สัตว์ป่าอย่างเช่น กระรอก ลิง นก ผีเสื้อ และมีปลาหลายชนิด เช่น ปลากะตือ ปลาช่อน ปลาเตียบ เป็นต้น นับเป็นพื้นที่ค่อนข้างสมบูรณ์ในปัจจุบัน

สภาพอากาศร้อนชื้น มีสองฤดูก็คือ ฤดูแล้ง และ ฤดูฝน ฤดูแล้งช่วงเดือนมีนาคม – เดือนสิงหาคม ฤดูฝนช่วงเดือนกันยายน – เดือนกุมภาพันธ์ หมู่บ้านท่าช้างเป็นพื้นที่รับน้ำ เมื่อถึงฤดูฝน มีน้ำหลากท่วมขังพื้นที่ทำนาติดต่อกันยาว 1-2 เดือน และมีหลายครั้งที่มือน้ำท่วมใหญ่ นำความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สินของชุมชน นอกจากนั้นยังพบกับภัยแล้ง พายุในบางปี มีผลกระทบด้านการเกษตรเสียหาย

บริบทวัฒนธรรม

ชาวบ้านท่าช้างได้มีการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม เช่น การจัดงานการกุศลตามประเพณีต่าง ๆ ประเพณีตักบาตรขึ้นปีใหม่ ประเพณีวิถีวัฒนธรรมข้าว ประเพณีวันสงกรานต์รดน้ำผู้สูงอายุ ขึ้นบ้านใหม่ งานบวช งานแต่งงาน งานศพ ประเพณีวันสารท ประเพณีชักพระ และงานลอยกระทง เป็นต้น นอกจากนี้นักท่องเที่ยวสามารถมาร่วมงานประเพณีประจำปีของชุมชน ได้แก่

- เทศกาลล่องเรือแล่นกทะเลน้อย จัดขึ้นระหว่างวันที่ 15 มีนาคม – 15 เมษายน ของทุกปี
- งานประเพณีสารทเดือนสิบ
- เทศกาลเที่ยวล่ำคลองท่องป่าพรุ จัดขึ้นระหว่างวันที่ 20-22 กันยายน ของทุกปี

ชุมชนบ้านท่าช้าง หมู่ที่ 5 ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง นอกจากมีความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการในชุมชนผ่านกิจกรรมออมทรัพย์ กิจกรรมสวัสดิการชุมชน ยังมีความโดดเด่นด้านกลุ่มอาชีพ ด้านเกษตรอินทรีย์และด้านการทำนาอินทรีย์ ด้านการพัฒนางานวิจัยเพิ่มผลผลิต การจัดการสินค้าเกษตรอย่างบูรณาการ ข้าวพื้นบ้านอินทรีย์ ด้านการแปรรูปข้าวสังข์หยดเป็นผลิตภัณฑ์ น้ำมันรำข้าว สบู่ก้อนสังข์หยด การผลิตปุ๋ยหมัก สิ่งเหล่านี้นับเป็นจุดเด่นของชุมชนบ้านท่าช้าง ที่ ฐ.ก.ส. ภาคภูมิใจในการมีส่วนสนับสนุนต่อยอดเป็น **ชุมชนท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์** บนวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น บริบทบ้านท่าช้าง ที่มีการบริหารจัดการชุมชนพึ่งตนเองจนประสบความสำเร็จ และควรค่าในการเข้ามาศึกษาเรียนรู้

ส่วนที่ 2

วิถีเกษตรอินทรีย์ครบวงจร

ชุมชนบ้านท่าช้างได้มีการขับเคลื่อนโครงการลดมลพิษผลิตข้าวปลอดภัย ซึ่งเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และภาคีในการสร้างความตระหนักรู้ถึงพิษภัย และหันมาลดละเลิกการใช้สารเคมีในการผลิต และการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต มาเป็นการผลิตอาหารปลอดภัยที่เอื้อต่อสุขภาพ เพื่อนำไปสู่สุขภาพของคนทั้งด้านกาย จิตใจ ภูมิปัญญา สังคม ทำให้ชาวนากลับมาพึ่งพาตนเอง ด้านการใช้ปัจจัยการผลิต อย่างเช่น การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นบ้าน การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และนำวิถีประเพณีวัฒนธรรมมา

ปรับใช้ให้สอดคล้องกับการผลิต และสามารถขยายพื้นที่ทำนาอินทรีย์จากเดิม 20 ไร่ เป็น 85 ไร่ ในปัจจุบัน ผลอีกประการหนึ่งที่เกิดจากการปรับเปลี่ยนมาเป็นวิถีเกษตรอินทรีย์ครบวงจร คือ คนในชุมชนกลับมาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมมือกัน ส่งผลให้เกิดการรื้อฟื้นกลไกในการจัดการชุมชนร่วมกัน และความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความแน่นแฟ้นมากขึ้น มีการใช้กิจกรรมเป็นกลไกในการดึงคนในชุมชนและภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมกัน

อย่างก้าวแห่งการเรียนรู้

นายอำมร สุขวิน ประธานกลุ่มวิชาลัยรวงข้าว ได้เล่าว่า “การขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาชุมชนบ้านท่าช้างจะเน้นผ่านทาง ศูนย์เรียนรู้การผลิตข้าวอินทรีย์ (บ้านท่าช้าง) “วิชาลัยรวงข้าว” ซึ่งก่อนที่จะมาเริ่มตั้งกลุ่มศูนย์เรียนรู้การผลิตข้าวอินทรีย์นั้น ในช่วงปี พ.ศ. 2543 ได้มีแกนนำในชุมชนประมาณ 3 คนได้เข้าร่วมกับกลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือก ซึ่งทางเครือข่ายขณะนั้นมีทั้งหมด 4 ภาค สำหรับภาคใต้มี 10 พื้นที่ โดยจังหวัดพัทลุงนับเป็นอีก 1 จังหวัดที่มีกลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกของภาคใต้ มีทั้งหมดประมาณ 8 กลุ่ม โดยส่วนใหญ่จะอยู่ที่หมู่บ้านทะเลน้อย ทางชุมชน

บ้านท่าช้างก็ได้เข้าไปรวมกลุ่มกับบ้านทะเลน้อย เพื่อไปศึกษาในเรื่องเกษตรทางเลือก เมื่อได้มีความรู้ในเรื่องที่ได้ไปอบรมและศึกษาดูงาน จึงได้นำความรู้นั้นมาประชุมแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มเกษตรทางเลือก เช่น ความรู้ในการทำเกษตรกรรมยั่งยืน การใช้ปัจจัยการผลิตที่ชุมชนสามารถนำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาประดิษฐ์ขึ้นใช้เพื่อลดต้นทุน การทำปุ๋ยหมัก การใช้น้ำหมักชีวภาพ การทำเกษตรอินทรีย์ การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวทำเกษตรกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น”

งานวิจัยนำองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ

บ้านท่าช้าง ได้มีการทำงานวิจัยในเรื่องของ “แนวทางการฟื้นฟูการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในกลุ่มของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เมื่อปี พ.ศ. 2547 ในตอนนั้นเครือข่ายเกษตรทางเลือกก็เข้ามาเป็นพี่เลี้ยง จาก การวิจัยในครั้งนั้นทำให้เกิดองค์ความรู้ เช่น ข้อมูลพันธุ์ข้าวพื้นบ้าน ข้อมูลประวัติชุมชน บริบทชุมชน การเก็บข้อมูลการทำบัญชีของชุมชน ซึ่งงานวิจัยทำให้ได้ทราบในเรื่องของวิธีการทำนาตั้งแต่อดีตจนถึงการทำนาแบบปัจจุบัน ทำให้สามารถมองเห็นถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงในพื้นที่การเกษตร สรุปได้ทั้งหมด 9 ประเด็น ดังนี้

- การสูญเสียพันธุ์ข้าวพื้นบ้าน ในอดีตการเพาะกล้าทำนาจะมีพันธุ์ข้าว 30 สายพันธุ์ แต่ในปัจจุบันเหลือเพียงสายพันธุ์เดียว

- การใช้สารเคมีในการทำการเกษตร ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เสื่อมลง
- การใช้สารเคมีในการเกษตร เกิดต้นทุนทางการผลิตเพิ่มขึ้น
- การจ้างแรงงานทำนา จากสมัยก่อนที่อาศัยการร่วมกันลงแขก แต่ปัจจุบันได้หายไปทำให้เกิดการจ้างแรงงาน ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น
- การไม่มีเขาวงกตหรือลูกหลานในการสืบทอดการทำนา หรือ มีก็เป็นจำนวนน้อย จึงเป็นอุปสรรคที่ทำนาได้ไม่ต่อเนื่อง
- การที่ทรัพยากรในพื้นที่ทำนาเสื่อมโทรม โดยเฉพาะการปนเปื้อนของสารเคมีในพื้นดินและการไหลลงสู่ลำคลอง และไหลลงสู่ทะเลสาบ ส่งผลกระทบเกิดเป็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม
- การเปลี่ยนแปลงวิถีวัฒนธรรมของชุมชนที่มีมาแต่อดีต เช่น การทำพิธีแรกนาขวัญ การเก็บข้าว พิธีกรรมกวนข้าวยาคุ ทำข้าวเม่า ซึ่งปัจจุบันไม่มีการสืบทอดวัฒนธรรม มาเป็นระยะเวลากว่า 30 ปี
- การที่ราคาผลผลิตมีความไม่แน่นอน บางครั้งราคาสูง บางครั้งราคาต่ำ ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม
- การประสบกับภัยธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นน้ำแล้งหรือปัญหาน้ำท่วม ส่งผลต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ศูนย์เรียนรู้การผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร “วิทยาลัยรวงข้าว”

พลังสามัคคีนำการฟื้นฟู

ข้อมูลที่ได้จากการทำวิจัยเหล่านี้ ทำให้เกิดการวางแผนทางการฟื้นฟูชุมชนบ้านท่าช้างขึ้นมา ซึ่งการฟื้นฟูสามารถทำได้สำเร็จในบางเรื่อง และบางเรื่องยังต้องรอเวลา จุดเริ่มต้นในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาไปสู่การพัฒนา เริ่มตั้งแต่การรวมกลุ่มของชาวบ้านจัดตั้ง “ชมรมสื่อแห่งปัญญาพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน” เมื่อปีพ.ศ.2548 มีคณะกรรมการดำเนินการแบ่งกลุ่ม มีการนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ต่อมาในปีพ.ศ. 2549 ได้มีการทำนาเป็นแปลงเกษตรอินทรีย์ โดยใช้พันธุ์ข้าวพื้นบ้าน 1 สายพันธุ์ ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ทำขึ้นเอง งดการใช้สารเคมี ใช้รถไถขนาดเล็กและทำ

เป็นนาหว่าน ผลกระทบเชิงบวกที่ได้ในการทำแปลงนาสาธิต คือ ได้ผลผลิตเป็นที่น่าพอใจ เมื่อศึกษาดูปริมาณผลผลิตของแปลงนาเกษตรอินทรีย์ เปรียบเทียบกับแปลงนาเกษตรที่ใช้ปุ๋ยเคมี ทั้งสองแปลงนาได้ให้ผลผลิตเท่าๆ กัน ดังนั้นการทำแปลงนาเกษตรอินทรีย์ที่ใช้ต้นทุนต่ำกว่า จึงได้ผลกำไรที่สูงกว่า

หลังจากเห็นผลเป็นเชิงประจักษ์แล้ว ในปี พ.ศ. 2550 ได้มีการมาตั้งวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ทางแกนนำชุมชนก็ได้ประสานงานเชื่อมโยงให้ทางวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชนเข้ามาสนับสนุน เพื่อให้เกิดการขยายแปลงนาสาธิตออกไป ภายหลังจากที่ได้มีการเชื่อมโยงกับหน่วยงานวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน จากการทำงานเพียง 4-5 คน ได้เกิดคณะกรรมการเพิ่มขึ้นเป็น 10 คน และส่งผลทำให้ชาวบ้านได้รับรู้ข้อมูลเรื่องการทำนาเกษตรอินทรีย์มากขึ้น มีการขยายพื้นที่ในการทำแปลงสาธิตเป็น 18 ไร่ โดยใช้พันธุ์ข้าวพื้นบ้าน 3 สายพันธุ์ ได้แก่ ข้าวเหนียวดำ ข้าวสังข์หยด และข้าวเล็บนก ซึ่งเป็นสายพันธุ์ข้าวที่เติบโตได้ดีในภูมิอากาศแบบบ้านท่าช้าง และได้การยอมรับจากชุมชนเป็นอย่างดี

แนวคิดและแนวทางการพัฒนา

จากปีพ.ศ. 2550 - 2551 ได้มีการจัดทำเมล็ดพันธุ์ข้าว 8 สายพันธุ์ นำมาปลูกในชุมชน หลังจากนั้นศูนย์วิจัยข้าวได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มทำนาอินทรีย์ ที่มีการทำปุ๋ยไว้ใช้เอง จึงได้จัดทำยุทธศาสตร์จังหวัด จัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการทำนาอินทรีย์ภายใต้ชื่อ “โครงการผลิตข้าวคุณภาพดีของจังหวัดพัทลุง” ได้จัดมอบเมล็ดพันธุ์ข้าวสังข์หยด 80 กิโลกรัม ทางชุมชนได้มีการบริหารจัดการ คือนำมากระจายให้กับสมาชิกกลุ่มจำนวน 5 คน ซึ่งไม่ซ้ำกับคนที่ทำนาอินทรีย์กลุ่มแรก การทำนาจะเป็นนาดำในพื้นที่ 20 ไร่ นอกจากนี้ได้มีการสนับสนุนโรงปุ๋ยอินทรีย์ชุมชนที่เป็นอาคาร ซึ่งตั้งอยู่ในวิทยาลัยรวงข้าวในปัจจุบัน

ในช่วงปีพ.ศ.2551-2552 สมาชิกในกลุ่มได้รับการพัฒนาศักยภาพ ผ่านการไปศึกษาดูงานในหลายภาค หลากหลายจังหวัด ในเรื่องของการทำนาอินทรีย์ และกลับให้การอบรมแก่สมาชิกภายในกลุ่มด้วย อีกทั้งยังได้รับการยกระดับผลผลิตของกลุ่มข้าวอินทรีย์บ้านท่าช้าง ได้แก่ ข้าวสังข์หยดอินทรีย์ ได้ผ่านการตรวจสอบและรับการรับรองมาตรฐานเป็น Organic Thailand โดยการส่งเสริมสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) ร่วมกับมหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง

หลังจากนั้น ปี พ. ศ. 2553-2554 ได้ร่วมงานกับทาง สสส. ทำในเรื่องของ "ชุมชนน่าอยู่" และเรื่องของ "ข้าวปลอดภัย" ทำให้กลุ่ม

ได้เปิดรับสมาชิกในการผลิตข้าวอินทรีย์คนละ 1 ไร่ เพื่อขยายในแปลงนาอินทรีย์ กิจกรรมการปรับปรุงปุ๋ยอินทรีย์ ได้รับงบประมาณ 200,000 บาท ได้นำเยาวชนเข้าร่วมในกิจกรรมด้วย ปี พ.ศ. 2555 การขับเคลื่อนกิจกรรมลดมลพิษผลิตข้าวปลอดภัยได้ร่วมกับเครือข่ายจังหวัดพัทลุง เป็นเครือข่ายชุมชนคนรักกลุ่มน้ำ เครือข่ายร่วมสร้างสุขเมืองลუნโฮอยู่ ได้มีการถอดบทเรียน ทางกรรมการข้าวก็ได้เข้ามาร่วมในการขับเคลื่อนนาอินทรีย์ตั้งแต่เริ่มต้น และได้เกิดองค์ความรู้ของกลุ่ม มีการยกระดับขึ้นมาเป็น “ศูนย์การเรียนรู้การผลิตข้าวอินทรีย์แบบครบวงจร”

ปีพ.ศ.2560 อธิบดีกรมการข้าวได้มาเป็นประธานพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ การบริหารจัดการกลุ่มได้มีการจัดระบบภายในกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มข้าวอินทรีย์ กลุ่มแปรรูปกลุ่มผลิตภัณฑ์จากข้าว กลุ่มผักพื้นบ้าน กลุ่มเยาวชน เป็นต้น ทางสำนักงานการปฏิรูปที่ดิน (ส.ป.ก.) จังหวัดพัทลุงได้มีการประสานงานกับ ส.ป.ก.จังหวัดทางภาคใต้ ได้ร่วมกันจัดโครงการ “โรงเรียนชาวนา” ในเครือข่ายเกษตรทางเลือก ซึ่งมีอยู่ 5 จังหวัด มี 5 กลุ่ม ได้เข้ามาเรียนรู้ในการทำนา และขยายผลในกลุ่มในจังหวัดของตนเองในแต่ละจังหวัด ได้แก่ จังหวัดพัทลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง และจังหวัดสงขลา ผ่านกระบวนการศึกษาองค์ความรู้ร่วมกัน 2 ปี หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2557 ได้ทำโครงการของ สสส. “โครงการรักษาต้องรักษาคองชวณน้องมาช่วยทำ” ได้ขับเคลื่อนกิจกรรมร่วมกับเขตอนุรักษพันธุสัตว์น้ำท่าประตู่ อนุรักษพันธุปลา ปลุกบัว

ต่อมาปี พ.ศ. 2558 ได้มีการต่อยอดโครงการของ สสส. เป็นปีที่ 3 ภายใต้โครงการความมั่นคงทางด้านอาหาร รวมทั้ง 3 โครงการได้ทำร่วมกันในความมั่นคงทางด้านอาหาร จะมีเรื่องของ การปล่อยปลา การทำนาอินทรีย์การผลิตปุ๋ยและเรื่องของเยาวชน ซึ่งทางชุมชนบ้านท่าช้างได้มีแนวคิดในการพัฒนา คือ การนำทั้ง 3 โครงการมาบูรณาการรวมกัน เพื่อขับเคลื่อนเป็นองค์กรรวม

ปัจจุบันวิทยาลัยรวงข้าวได้ยกระดับเป็นกลุ่มการผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร ได้เข้าร่วมกับในหลายเครือข่าย ได้มีกิจกรรมเพิ่มขึ้นมากมาย และมีสมาชิกเข้ามาเป็นคณะกรรมการทำหน้าที่ขับเคลื่อนกลุ่ม ซึ่งคณะกรรมการกลุ่มได้พัฒนาตนเอง ทั้งการอบรม การศึกษาดูงาน ไปเรียนรู้จากต้นแบบสถานที่ต่างๆ และนำกลับมาลงมือปฏิบัติในพื้นที่จริง เช่น เรื่องของเกษตรผสมผสาน โครงการข้าว 9101 ในกลุ่มนี้มีกลุ่มกิจกรรมย่อยอันได้แก่ ข้าวอินทรีย์วิถีพนาตุง กลุ่มแปรรูปผลผลิตจากข้าว เพื่อเพิ่มมูลค่า กลุ่มปลูกผักบ้านท่าช้าง กลุ่มออมทรัพย์ เยาวชน และนอกนั้นก็ทำในเรื่องของการวิจัยพัฒนาพันธุ์ข้าวพื้นบ้าน ในแต่ละกลุ่มมีคนรับผิดชอบในการขับเคลื่อนและทำในเรื่องของการตลาดด้วย กองทุนเมล็ดพันธุ์ข้าว กองทุนปุ๋ย กองทุนประกอบการ ได้สนับสนุนเงินทุนอย่างเช่น แปลงนาของสมาชิกเป็นแปลงนาอินทรีย์ โรงผลิตปุ๋ย โรงสีข้าว โรงผลิตผลิตภัณฑ์เพิ่มมูลค่าเป็นน้ำมันรำข้าว ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน

โครงสร้างการดำเนินงาน

หมู่บ้านท่าช้างได้น้อมนำแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้เป็นหลักในการดูแลบริหารจัดการกลุ่มต่างๆ และสมาชิกกลุ่ม เน้นหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจนเกิดเป็นกลุ่มองค์กรต่างๆ ในหมู่บ้าน 14 กลุ่ม มีดังนี้

1. กลุ่มปลูกผักบ้านท่าช้าง
2. กลุ่มศูนย์สาธิตวิสาหกิจชุมชนท่าช้างฟื้นฟูเศรษฐกิจ
3. วิสาหกิจชุมชนชมรมสื่อแห่งปัญญาพัฒนาเกษตรยั่งยืน
(วิชาลัษณ์รวงข้าว) ศูนย์ผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร
 - กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์บ้านท่าช้าง
 - กลุ่มข้าวอินทรีย์
 - กลุ่มสวัสดิการชุมชน
 - กลุ่มเยาวชน
 - กลุ่มผักเป็นยา
 - แปลงวิจัยพัฒนาข้าวพื้นบ้านชุมชน
4. กลุ่ม อสม.
5. กลุ่มออมทรัพย์
6. กลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
7. กลุ่มผู้สูงอายุ
8. กลุ่มแม่บ้าน
9. กลุ่มวิสาหกิจโรงสีชุมชน
10. กองทุนหมู่บ้าน
11. กลุ่มออกกำลัง 3 วิย
12. กลุ่ม อปพร.
13. กลุ่มเกษตรกรทำนาพนางตุง
14. กลุ่มสตรี

กระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร

- **วิทยาลัยรวงข้าว** เป็นศูนย์การเรียนรู้การผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร เป็นสถานประกอบการ และเป็นศูนย์ประสานงานภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนระบบเกษตรยั่งยืน
- **แปลงนาสาธิต** มีแปลงนาอินทรีย์ที่เป็นต้นแบบ และมีแปลงนาของสมาชิกกลุ่มข้าวอินทรีย์ มีความหลากหลายในการใช้พันธุ์ข้าว การอนุรักษ์พันธุกรรมข้าวพื้นบ้าน อีกทั้งบนคันนามีการปลูกพืชผัก สร้างรายได้ตลอดฤดูกาล
- **โรงผลิตปุ๋ยหมักอินทรีย์ชีวภาพ** เป็นทางเลือกการพึ่งพาตนเองในครัวเรือนและระดับชุมชน *“ร่วมกันทำ นำไปใช้ แล้วขยายผล”*

- **จตุรรวบรวมผลผลิตของสมาชิก** เพื่อเป็นการช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการผลผลิต ที่สามารถกำหนดได้เอง ทั้งด้านราคาและควบคุมคุณภาพอย่างเป็นธรรมชาติ
- **โรงสีข้าวอินทรีย์** เป็นโรงสีข้าวชุมชนที่มีขนาดเหมาะสมกับปริมาณข้าวที่จะสี หรือเหมาะกับขนาดของชุมชน ต้องมีการควบคุม การจัดวางข้าวที่รอการสีอย่างเป็นระเบียบ ติดป้ายชื่อชนิดข้าวแต่ละสายพันธุ์ และสีข้าวเฉพาะข้าวที่เป็นอินทรีย์ เท่านั้น
- **โรงคัดแยกและบรรจุภัณฑ์** เป็นการคัดคุณภาพของเมล็ดข้าวสาร ด้วยเครื่องคัดแยกปลายข้าว ให้ได้เมล็ดข้าวสารมีขนาดที่เท่าๆ กันก่อนที่บรรจุถุง การบรรจุถุงจะใช้เครื่องซีลสุญญากาศ ช่วยให้รักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ได้นานขึ้น
- **พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เพิ่มมูลค่าผลผลิต** การแปรรูปผลผลิตเป็นการเพิ่มความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ในชุมชน การรู้จักใช้ประโยชน์จากผลผลิต ทำให้มีมูลค่ามากที่สุด ช่วยเพิ่มช่องทางเลือกในการบริโภค และขยายตลาดจัดจำหน่ายให้กว้างขึ้น

รูปแบบการดำเนินงาน

กระบวนการดำเนินงานบริหารจัดการพัฒนาบ้านท่าช้างสามารถอธิบายรายละเอียดให้เห็นถึงรูปแบบได้ ดังนี้

1. ชุมชนบ้านท่าช้างเปลี่ยนวิถีการทำงานจากการใช้ปุ๋ยเคมีมาเป็นวิถีการทำนาอินทรีย์แบบครบวงจร มีการผลิตปุ๋ยหมักไว้ใช้ในชุมชน การแปรรูปผลผลิตข้าวสังข์หยดเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เช่น น้ำมันรำข้าว สบู่ก้อนรำข้าว ลิปบาล์ม มีการต่อยอดความคิดในการแปรรูปข้าวเป็นอาหารว่าง เช่น ข้าวย่ำสังข์หยด เป็นต้น พัฒนาเป็นชุมชนที่สร้างความมั่นคงทางด้านอาหารมีความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองได้ เป็นหมู่บ้านที่มีการทำนาอินทรีย์ถึง 120 ไร่ เกิดกลุ่มทำนาอินทรีย์ กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มแปรรูปผลผลิต และกลุ่มปลูกผักบ้านท่าช้าง

2. มีหลักสูตรการผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร 1 หลักสูตร เป็นหลักสูตรท้องถิ่น มีเนื้อหาที่สำคัญ 5 ขั้นตอน คือ

- (1) การปรับปรุงดินและการอนุรักษ์น้ำ
- (2) การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์และวิธีปลูกข้าว
- (3) การดูแลรักษาต้นข้าว
- (4) การเก็บเกี่ยว
- (5) การแปรรูปและการตลาด โดยจะพัฒนาร่วมกับคณะครูโรงเรียนบ้านท่าช้าง เพื่อบรรจุเป็นหลักสูตรที่สอนในโรงเรียนต่อไป

3. แนวคิดการจัดตั้ง “กองทุนเมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นบ้าน” เนื่องจากเมล็ดพันธุ์ข้าว เมล็ดพันธุ์ผักพื้นบ้าน ชาวบ้านไม่ค่อยนิยมปลูกกัน และไม่ได้เก็บพันธุ์ไว้ใช้เอง แต่นิยมบริโภคพันธุ์พื้นบ้าน เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องซื้อเมล็ดพันธุ์จากภายนอกซึ่งมีราคาสูง จึงมีแนวคิดในการจัดทำแปลงเมล็ดพันธุ์พื้นบ้านไว้บริการให้กับผู้ที่สนใจ การดำเนินงานในช่วงแรกๆ ไม่ได้มีคณะทำงาน แต่ได้มีสมาชิกและแกนนำกลุ่มมาช่วยกันดำเนินการ เช่น การรับอาสาจัดทำแปลงเมล็ดพันธุ์ การจัดการตากแห้ง การเก็บ และการบริการ โดยประโยชน์ที่ได้รับจากกองทุนนี้ คือ

- (1) ได้มีเมล็ดพันธุ์ข้าวตามที่ต้องการและสามารถกำหนดได้เองทั้งพันธุ์ข้าวและราคา
- (2) ได้มีเมล็ดพันธุ์สำรอง เพื่อป้องกันความเสี่ยงการสูญหายของเมล็ดพันธุ์
- (3) ได้มีการแลกเปลี่ยนและพึ่งพาตนเองได้ด้านเมล็ดพันธุ์
- (4) ยกระดับเป็นธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

4. มีการดูแลและอนุรักษ์ระบบนิเวศริมคลอง โดยการปลูกบัวในคลอง ปลูกพืชริมคลอง ได้แก่ ต้นจิก และต้นมะเดื่อ ทำบ้านปลา (ซัง) ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ทำให้มีสัตว์น้ำเพิ่มขึ้นในแหล่งน้ำเขตสงวนของหมู่บ้าน มีปลานิล ปลาสวาย ปลาไน และปลาจระเม็ด เพิ่มขึ้นจากการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ

5. มีการกำหนดกฎกติกาในการดูแลสายคลอง การขับเคลื่อนโครงการรักษาน้ำต้องรักษาคลวงชวนน้องมาช่วยทำ สร้างให้เกิดการตระหนักในการดูแลคลองให้กับคนในชุมชน และเกิดการเชื่อมโยง

ภาคี เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล มหาวิทยาลัยทักษิณ เครือข่าย คลองท่าแนะ มีการตั้งคณะทำงานและอาสาสมัครเฝ้าระวังสายคลอง มีการกำหนดกฎกติกาในการดูแลสายคลอง เป็นกติกาชุมชนร่วมกัน โดยมีกฎกติกาว่า "หากเห็นใครทำลายกล้าบัวในคลอง ทางชุมชนจะ เรียกผู้ที่ทำลายมาตักเตือนและให้ทำการปลูกแทน"

6. มีการสร้างจิตสำนึกให้กับเยาวชน ผ่านการทำกิจกรรม ปลูกต้นไม้ ทำหลักสูตรการผลิตข้าวอินทรีย์ และการดูแลคลอง ทำให้เกิดความสัมพันธ์และความสามัคคีร่วมกันระหว่าง คน 3 วัย คือ คน ในชุมชน เด็กเยาวชน และภาคีเครือข่าย ได้แลกเปลี่ยนและ ถ่ายทอดองค์ความรู้การปลูกข้าว การปลูกบัว ซึ่งกันและกัน

7. กลุ่มวิสาหกิจรวมข้าว ได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ชมรมสื่อแห่งปัญญาพัฒนาเกษตรกรยั่งยืน ได้มีการบริหารงาน รวบรวมผลผลิตของสมาชิกและการรับซื้อข้าวเปลือกของสมาชิก โดยกู้เงิน ธ.ก.ส. มาเป็นทุนหมุนเวียน อีกส่วนหนึ่งนำทุนมาใช้ในการ ต่อเติมโรงสี และจัดซื้อเครื่องซีลสุญญากาศ ในช่วงที่ผ่านมาได้ประสบ ปัญหาหน้าท่วมสูงทำให้สต็อกข้าวที่รับซื้อจากเกษตรกรได้รับความ เสียหายทั้งหมด มีนโยบายรัฐบาลให้ช่วยเหลือเกษตรกร ทาง ธ.ก.ส. จึงช่วยลดดอกเบี้ยเงินกู้ลง เพื่อให้ชุมชนได้มีโอกาสฟื้นฟูกิจการโดยเร็ว

กลไกเสริมความสำเร็จ

กลไกการดำเนินงานผ่านกิจกรรมของกลุ่มในชุมชน เป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาชุมชนทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยมีปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ครบวงจรของบ้านท่าช้าง ดังนี้

1. การมีคณะทำงานแต่ละกลุ่มที่ชัดเจน

ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การทำนาอินทรีย์ การดูแลรักษาสายคลองและระบบนิเวศริมคลอง มีกฎข้อตกลงร่วมกันเป็นธรรมนูญความมั่นคงทางอาหาร และจัดตั้งเป็นธนาคารพันธุกรรมพื้นบ้านชุมชน มีแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์พื้นบ้าน และฐานข้อมูลเรื่องพันธุ์ข้าวของชุมชน แกนนำของกลุ่มได้รับพัฒนาในเรื่องของการเป็นวิทยากรและการนำเสนอข้อมูล เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มาศึกษาดูงาน

2. การมีงานวิจัยเป็นพื้นฐานข้อมูล

บ้านท่าช้างได้มีการนำข้อมูลงานวิจัย ชุดข้อมูลจำนวน ชนิดของพันธุ์พืช สัตว์ป่าริมคลอง สัตว์น้ำ ในอดีตเปรียบเทียบกับปัจจุบัน ใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาทั้งด้านการเกษตรอินทรีย์ครบวงจร และการท่องเที่ยววิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงทำให้มีการบูรณาการอย่างเป็นแบบแผน ตั้งแต่ระดับหน่วยย่อยของชุมชนบ้านท่าช้าง เชื่อมต่อไปยังตำบลนางตุ้ง และภาพรวมของจังหวัดพัทลุง

3. การมีกฎกติกาของชุมชนและการขยายเครือข่าย

เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มคลอง ที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพของชาวบ้านท่าช้าง จึงได้มีการจัดตั้งเขตอนุรักษ์พันธุ์พืช สัตว์ป่าริมคลอง สัตว์น้ำ มีการกำหนดกฎกติกาในการดูแลสายคลอง โดยการตั้งคณะทำงานอาสาสมัครคอยเฝ้าระวัง มีกิจกรรมการปลูกพืชพื้นบ้านริมคลอง 5 ชนิด การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำเพิ่มจำนวน 3 สายพันธุ์ มีกิจกรรมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสายน้ำผ่านประเพณีงานลอยกระทง รวมทั้งมีกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ สู่พื้นที่ 4 ตำบลใกล้เคียง และเครือข่ายสายน้ำคลองท่าแนะ

4. การมีเป้าหมายที่ชัดเจนร่วมกัน

การอยู่ร่วมกันในชุมชนแบบเครือญาติ ทำให้มีความใกล้ชิด ยินดีมีส่วนร่วมสนับสนุนกิจกรรมและโครงการ มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน

5. การเชื่อมโยงเครือข่ายทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ

การพัฒนาชุมชนบ้านท่าช้างด้านเกษตรอินทรีย์และการท่องเที่ยวชุมชน มีการบูรณาการร่วมกันทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรทางการศึกษา และขยายผลการดำเนินงานไปยังพื้นที่หมู่บ้านใกล้เคียง มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ทั้งระดับอำเภอและระดับจังหวัด

ข้าวอินทรีย์วิถีท้องถิ่น

กลุ่มข้าวอินทรีย์บ้านท่าช้าง เกิดขึ้นเนื่องจาก ปี พ.ศ. 2549 ชมรมสื่อแห่งปัญญาพัฒนาเกษตรยั่งยืน ได้ดำเนินงานวิจัยแนวทางการฟื้นฟูการทำนาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นต้นแบบในการทำนา และแลกเปลี่ยนกับเครือข่ายเกษตรทางเลือกเมืองลุงร่วมทำแปลงนาสาธิต 2 ไร่ โดยนำผลงานวิจัยมาใช้ในเรื่องของการใช้พันธุ์ข้าวพื้นบ้าน (ข้าวเหนียวพัทลุง) การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพในการปรับปรุงบำรุงดิน การกำจัดแมลงด้วยชีววิธี และการใช้น้ำหมักชีวภาพ

การพัฒนาโดยการบูรณาการร่วมกันกับวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน นอกเหนือจากเรื่องการขยายพื้นที่ในการทำแปลงสาธิตยังส่งผลต่อการฟื้นฟูเรื่องของวิถีวัฒนธรรมการทำแรกไถนา และทำขวัญข้าว การทำขวัญข้าวเก็บเกี่ยว และการเข้าค่ายเยาวชน เกิดการขยายผลต่อยอดนั้นก็คือ การนำองค์ความรู้มาใช้ในการพัฒนาชุมชน เริ่มต้นจากการทำปุ๋ยหมัก ซึ่งในขณะนั้นยังไม่มีโรงเรือนทำปุ๋ยอินทรีย์ จึงใช้พื้นที่ในสวนยางของสมาชิกในกลุ่ม ต่อมาได้มีการบูรณาการร่วมกัน อันได้แก่ วิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน เครือข่ายเกษตรทางเลือก พัฒนาชุมชน และศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง จึงมีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้ภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

จากการขับเคลื่อนกลุ่มการผลิตข้าวส่งผลทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นในเรื่องของการทำนาอินทรีย์ อีกทั้งกลุ่มได้มีการรวบรวมผลผลิตของสมาชิกให้ราคาสูงกว่าราคาท้องตลาด จากนั้นได้มีการนำมาแปรรูปแบบสีข้าว คนที่สีข้าวจะได้ค่าตอบแทนจากการสีข้าว คนที่เข้ามาแป็คบรรจุถุง ก็จะได้ค่าตอบแทนด้วย ส่วนคนที่นำไปแปรรูปต่าง ๆ ก็ได้รับค่าตอบแทนเช่นกัน จึงทำให้เกิดรายได้อย่างทั่วถึงแก่สมาชิกในกลุ่ม มีเงินกองกลางที่สามารถจัดกองทุนสวัสดิการในชุมชนตั้งแต่เกิดจนถึงเสียชีวิต เพื่อเป็นการจูงใจให้กับสมาชิกภายในกลุ่มได้อีกด้วย

ปุ๋ยอินทรีย์พื้นฐานความมั่นคง

จุดเริ่มต้นจากคนกลุ่มเล็กๆ 4-5 คน ได้รวมตัวกันขับเคลื่อนกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์แบบครบวงจร มองเห็นภาพรวมทั้งหมดตั้งแต่เรื่องของการผลิตจนไปถึงเรื่องการแปรรูป การทำปุ๋ยอินทรีย์เกิดจากตอนที่ทดลองทำแปลงนาสาธิตต้องการผลิตปุ๋ยใช้เอง ในปี พ.ศ. 2553 ได้เริ่มมีการทำปุ๋ยอินทรีย์ขึ้น หลังจากที่ชาวชุมชนได้เห็นประสิทธิภาพของการใช้ปุ๋ยอินทรีย์หว่านลงในนาข้าว ใส่ต้นไม้ได้ผลผลิตไม่ต่างกับการใช้ปุ๋ยเคมี ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้นนั้น จึงเกิดการรวมกลุ่มสมาชิกทำปุ๋ยร่วมกัน และนำไปใช้เองในนาข้าว ซึ่งปัจจุบันได้มีการปรับปรุงทำปุ๋ยอินทรีย์ รูปแบบการอัดเม็ด ใช้ในการหว่านข้าว แล้วก็มีการใช้ตัวแร่ธาตุเสริมเพิ่มประสิทธิภาพ

ส่วนประกอบในการทำปุ๋ยอินทรีย์ ได้แก่ มูลสัตว์ขี้วัว 1 ส่วน
แกลบ 1 ส่วน รำข้าว 1 ส่วน กากน้ำตาล 1 ส่วน เป็นวัตถุดิบใน
ท้องถิ่นทำให้ต้นทุนการผลิตปุ๋ยราคาถูก เมื่อได้เชื่อมโยงร่วมกับ
กรมพัฒนาที่ดิน ได้มีการปรับสูตรการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ขึ้นใหม่ เป็น
ปุ๋ยคุณภาพสูง มีการลดรำข้าวและแกลบเพื่อลดต้นทุนการผลิต แล้ว
เพิ่มในส่วนของสารเร่งซูปเปอร์ พด.1 สารเร่งซูปเปอร์ พด.2 และ
สารเร่งซูปเปอร์ พด.3 ของกรมพัฒนาที่ดิน เพื่อให้มีคุณภาพเพิ่มขึ้น

“ปุ๋ยอินทรีย์ ทำเอง...ใช้เอง...ไม่จ้อปุ๋ยเคมี”

นายอุทัย มาก

ประธานกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์

เริ่มต้นการทำปุ๋ยอินทรีย์จากการใช้
พื้นที่ในสวนยางก่อน เป็นที่โล่งไม่มี
หลังคา ไม่มีโรงเรือน ทำเสร็จก็แบ่งปันกัน
ใช้ในกลุ่ม วัตถุดิบที่ใช้นั้นก็หาจากภายใน
หมู่บ้านโดยซื้อรวมกันภายในหมู่บ้าน

ปัจจุบันกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ มีสมาชิกเข้าร่วมกองทุนจำนวน
65 คน ร่วมกันลงหุ้นคนละ 100 บาท มีเงินทุนหมุนเวียน 6,500 บาท
จากการดำเนินงานที่ผ่านมาอุปสรรคปัญหาที่พบก็คือ ต้นทุนในการ
จัดหาซื้อวัตถุดิบไม่เพียงพอ ทางกลุ่มได้มีการบริหารจัดการแก้ไข
ปัญหาโดยการจัดเก็บเงินสมาชิกเพิ่ม หารเฉลี่ยต้นทุนในแต่ละครั้ง

เทียบกับจำนวนสมาชิก ซึ่งแต่ละคนก็จะจ่ายเพิ่มในส่วนต่าง ที่เท่าๆ กัน เมื่อได้ผลผลิต ทางกลุ่มจะจัดแบ่งให้กับสมาชิกปริมาณเท่าๆ กัน และมีการจัดเก็บค่าบริการครั้งละ 20 บาท เพื่อเข้ากองทุนไว้สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารงานของกลุ่ม กำลังในการผลิตระยะเวลา 1 เดือน จะทำการผลิต 10 รอบ ปริมาณที่ผลิตแต่ละรอบครั้งละ 2 ตัน

ผลที่ได้จากการรวมกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ นอกจากมีคนในหมู่บ้านเข้ามารวมกลุ่มทำให้เกิดการขยายสมาชิกที่เพิ่มขึ้นแล้ว ยังได้ทำให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปุ๋ยที่ได้ชาวบ้านนำไปใส่ในนาข้าว สวนปาล์ม สวนยาง และในช่วงที่ผ่านมายังได้ขยายผลไปต่างหมู่บ้าน มีข้าราชการครูและนักเรียนเข้ามาร่วมกลุ่มศึกษาเรียนรู้การทำปุ๋ยอินทรีย์ การทำน้ำหมักชีวภาพอย่างต่อเนื่อง

ปุ๋ยอินทรีย์ที่ชาวบ้านช่วยกันผลิตและแบ่งปันกันใช้

แปรรูปผลผลิตจากข้าวเพิ่มมูลค่าสร้างรายได้

เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าผลผลิตจากข้าว ชุมชนบ้านท่าช้างได้รับการสนับสนุนจากกรมการข้าวในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจนประสบผลสำเร็จ ได้แก่ น้ำมันรำข้าว สบู่ก้อนรำข้าว ลิปบาล์มรำข้าว เป็นต้น ซึ่งการบริหารจัดการกลุ่มแปรรูปผลผลิตจากข้าว นอกจากมีการขยายผลให้กับกลุ่มเด็กเยาวชนได้เข้ามาเรียนรู้ ยังมีสมาชิกกลุ่ม 2-3 คน เป็นแกนนำร่วมกันดูแลการผลิต มีการขยายผลเพิ่มขึ้นภายหลังจากทางชุมชนได้จัดส่งข้าวอย่าสังข์หยดเข้าประกวดและได้รับรางวัลรับรองผลิตภัณฑ์แปรรูป จึงส่งผลให้เป็นที่ยอมรับและรู้จักแพร่หลายมากขึ้น สามารถขยายตลาดนำส่งขายที่กรุงเทพมหานครได้

ลิปบาล์ม

น้ำมันรำข้าว

สบู่ก้อนรำข้าว

เรื่องเล่ามีชีวิต

นางประโลม ทองแก้ว กรรมการกลุ่มวิชาลัยรวงข้าว

นางประโลม ทองแก้ว กรรมการกลุ่มวิชาลัยรวงข้าว ได้เล่าถึงประสบการณ์ที่เข้าร่วมกลุ่มทำนาอินทรีย์มา 7 ปี ซึ่งในช่วงเริ่มต้นต้องมีการปรับเปลี่ยนความคิดให้เกิดการยอมรับกันในการทำนาที่จะไม่ใช้สารเคมี และเปลี่ยนมาทำเป็นนาอินทรีย์ ผลิตข้าวสังข์หยดนำผลิตภัณฑ์มาแปรรูป ทำปุ๋ยมาใช้เอง นางประโลม ทองแก้ว เป็นผู้หนึ่งที่ได้รับโอกาสไปอบรมและได้ไปศึกษาดูงาน นำความรู้กลับมาเป็นวิทยากรเป็นครูฝึกสอนในการทำงานให้กับเด็กและเยาวชน นับเป็นความภาคภูมิใจที่ได้แนะนำการทำงาน พันธุ์ข้าวพื้นบ้าน ให้เด็กได้รู้จัก

“นึกถึงตอนวัยเด็กที่เราอยู่กับข้าว อยู่กับพันธุ์ข้าวพื้นบ้าน ตั้งแต่ตอนจำความได้ ตอนนั้นก็เรียนจบแค่ประถมศึกษาปีที่ 4 มาช่วยพ่อแม่ทำนาอยู่ในวิถีของชุมชน ทำของใช้ในครัวเรือน สมัยก่อนพ่อแม่ก็ใช้วัวทำเป็นปุ๋ย ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ใช้วิธีหว่านข้าว เมื่อตนเองนั้นได้มาอยู่ที่ศูนย์เรียนรู้ซึ่งเป็นโอกาสที่ดีที่จะได้บอกกับลูกหลานเด็กรุ่นใหม่ให้ได้เรียนรู้การปลูกข้าวสังข์หยด วิธีของการทำงาน เริ่มต้นตั้งแต่กลางเดือนกันยายน เริ่มไถตะ ไถแปร นำเมล็ดพันธุ์ข้าวมาแช่น้ำ 2 คืน และนำไปหว่านในแปลงนาที่เตรียมแปลงไว้แล้ว เมื่อ

ครบกำหนด 30 วัน ก็นำไปลงแปลงดำนา การสอนเยาวชนให้เข้าใจวิธีการดำนา อธิบายให้เห็นถึงวิธีการดำนาด้วยกัน 3 วิธี คือ การดำนา ใช้ต้นกล้า 2 ถึง 3 พุ่ม ห่างไม่เกิน 1 ฟุต ประมาณ 25 ถึง 30 เซนติเมตร จากการศึกษาที่เด็กและเยาวชน ได้เข้ามาอบรมที่ศูนย์เรียนรู้ฯ ทำให้ได้ลงมือปฏิบัติจริงทั้งการดำนา การได้รู้จักต้นข้าว ได้รู้จักวัชพืชในนา ต้นหญ้า รู้จักสายพันธุ์ข้าวพื้นบ้าน การไม่ทำนาเคมีแต่หันมาทำนาอินทรีย์ทำให้มีทรัพยากรในนา เช่น ปู ปลา เด็กและเยาวชนก็จะได้เรียนรู้ นอกจากการดำนา เข้าใจระยะเวลาการเติบโตของข้าวจนถึงการออกรวงข้าว ได้มีการลงมือเกี่ยวข้าว เก็บข้าวที่ลรวงนำมามัดเป็นพ่อนข้าว เข้าใจขั้นตอนการสีข้าว เมื่อกลับมาใช้ชีวิตประจำวัน ทุกครั้งที่รับประทานอาหาร เด็กและเยาวชนที่ผ่านการอบรมจะได้รับการซึมซับวิถีการทำนาอินทรีย์ สิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นคุณค่าข้าวแต่ละเมล็ด”

นวัตกรรม : การทำนาหลังน้ำ

โดยปกติข้าวสังข์หยดเริ่มต้นปลูกเดือนกันยายนและไปเก็บเกี่ยวในเดือนธันวาคม ซึ่งเป็นข้าวนาปี สำหรับพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลพนาสูงสภาพพื้นที่เป็นที่ลุ่มมีน้ำท่วมขังในช่วงฤดูฝน ปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่บ่อยๆ คือ เมื่อฝนตกทำให้น้ำท่วมขังข้าวจึงตายหมด จึงเป็นจุดเริ่มต้นการคิดหาวิธีแก้ไขปัญหา เกิดแนวคิด “การทำนาหลังน้ำ”

นายอำมร สุขวิน ประธานกลุ่มวิชาลย์รวงข้าว ได้อธิบายถึงกระบวนการดำเนินงาน คือในช่วงแรกจะหว่านกล้าในเดือนธันวาคม เพื่อปรับตัวของต้นกล้า ทดลองดำนาในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ เมื่ออายุข้าวได้ 2 เดือน เป็นต้นกล้า ดูว่ามีการเจริญเติบโตเป็นอย่างไร และให้ผลผลิตแค่ไหน ในช่วงที่มีการปรับเปลี่ยนได้ใช้พื้นที่ประมาณ

1 ไร่ ทำเป็นนาดำ ได้เห็นความแตกต่างของต้นกล้าก็คือ สามารถปรับตัวในเรื่องของสภาพภูมิอากาศได้ เพราะช่วงเดือนมกราคมจนถึงเดือนพฤษภาคม เป็นช่วงเก็บเกี่ยว จึงยังอยู่ในช่วงของนาปี โดยปกติแล้วข้าวสังข์หยดหากเป็นช่วงอากาศร้อนมาก ในช่วงที่ข้าวออกดอกต้นข้าวจะไม่แข็งแรง แต่ในช่วงที่ทดลองปลูกนี้ฝนตกตลอดทั้งปี ทำให้ช่วงที่ข้าวกำลังออกดอกไม่เสี่ยงกับเรื่องของน้ำท่วมแต่มาเสี่ยงในเรื่องของอากาศร้อน เท่าที่ทดลองปลูกเจอฝนที่ตกตลอดทั้งปีเลยผ่านพ้นความเสี่ยงมาได้

อายุในการเก็บเกี่ยวข้าวจะอยู่ในช่วงปลายเดือนพฤษภาคม ต้นข้าวสูงประมาณ 170 เซนติเมตร ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับการทำนาปี สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ 900 กิโลกรัม ปริมาณการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่หมักเองเป็นปุ๋ยที่ไม่ได้อัดเม็ด 8 กระสอบ (ประมาณ 100 กว่ากิโลกรัม) ต่อพื้นที่นา 1 ไร่ และมีการควบคุมในเรื่องของกล้าพันธุ์ในการทำนาดำจะใช้ระยะห่าง 25 เซนติเมตรต่อกอ ข้าวต้นหนึ่งได้ 1 รวง ได้ 275 เมล็ด ถ้าเราทำนาข้าวในนาดำอย่างน้อย 12 รวง ก็จะได้ข้าวประมาณ 900 กิโลกรัมต่อไร่

ปัจจัยหลักที่เป็นอุปสรรคก็คือ แปลงนาไม่ค่อยเสมอกัน การป้องกันหอยเชอรี่และแมลงที่ทำลายข้าว การดูแลยังไม่ทั่วถึงในช่วงที่ผ่านมา มีนักปราชญ์มาช่วยกำจัดหอยเชอรี่ เป็นการกำจัดศัตรูพืชทางธรรมชาติ

ธ.ก.ส. เสริมพลังชุมชน

นายเทอด นมรักษ์ พนักงานพัฒนาลูกค้า 8 สำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดพัทลุง ได้เล่าถึงจุดเริ่มต้นที่ ธ.ก.ส. ได้ตัดสินใจเลือกสนับสนุนการพัฒนาหมู่บ้านท่าช้าง ด้วยบริบทในอดีตชุมชนบ้านท่าช้างถือเป็นพื้นที่ที่มีความยากลำบาก ปัจจุบันส่งผลให้คนในหมู่บ้านมีความรักและช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างดีมาโดยตลอด ทาง ธ.ก.ส. จึงได้เล็งเห็นความเข้มแข็งของชุมชนบ้านท่าช้าง ที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างดี มีความสามัคคีกัน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้าน จึงเข้ามามีส่วนร่วมกับทางชุมชน จนสามารถยกระดับเป็นชุมชนต้นแบบและพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ธ.ก.ส.

“เมื่อ ธ.ก.ส. เข้ามามีส่วนร่วม จึงเน้นบทบาทการทำ
หน้าที่ช่วยเสริมพลัง ทั้งการเสริมเรื่องแหล่งทุน ช่วย
ส่งเสริมในการเรียนรู้โดยพาคนในชุมชนไปศึกษาดูงาน และ
ส่งเสริมในการพาศิลปินนอกเข้ามาศึกษาดูงานเรียนรู้ ทำ
ให้คนในหมู่บ้านทำช่างมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้
เป็นการขยายโอกาส ขยายเครือข่าย”

“ทาง ธ.ก.ส. พาพี่ๆ บ้าง ไป
ศึกษาดูงาน ซึ่งเรามีความรู้
อยู่แล้วแบบเดิมๆ ระดับหนึ่ง
จากการที่ ธ.ก.ส. ได้พาไป
ศึกษาเรียนรู้ ก็ทำให้เราได้
เอาความรู้ในที่ต่างถิ่นมา
ปรับใช้กับพื้นที่ของเรา ทำ
ให้เราได้มีโอกาสตามข้อมูล
อย่างเช่น วิธีการจูงใจสมาชิก
ให้มามีส่วนร่วม การสร้าง
บรรยากาศกลุ่ม”

โอกาสทางการตลาด

การวางตำแหน่งทางการตลาด
ชุมชนบ้านท่าช้าง มีต้นทุนทางภูมิปัญญา
ท้องถิ่นสูง มีความเป็นเอกลักษณ์ในวิถี
เกษตรอินทรีย์แบบครบวงจร สามารถ
ถ่ายทอดแก่นักท่องเที่ยวและผู้เข้ามา
ศึกษาดูงานได้ อีกทั้งยังมีต้นทุนทาง
ทรัพยากรธรรมชาติสูง ชุมชนใช้ชีวิตตาม
หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการ
จัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ พันธุ์ข้าวพื้นบ้าน
มีการบริหารจัดการกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

นายอำมร สุขวิน ประธานกลุ่มวิสาหกิจรวงข้าว เล่าว่า การบริหาร
จัดการชุมชนบ้านท่าช้างสามารถขยายตลาดเกษตรอินทรีย์ที่ประสบ
ความสำเร็จ กลไกสำคัญเกิดจากวิสัยทัศน์ผู้นำชุมชนที่มองภาพทุก
กิจกรรมแบบองค์รวม ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ คือ ตลอดทั้ง
การผลิต การแปรรูป และการขาย โดยมีปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบที่
สำคัญ คือ แกนนำที่เป็นคณะกรรมการรับผิดชอบในการขับเคลื่อน
มีแนวคิดมุ่งในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกับผู้นำชุมชน มีการประชุม
กลุ่มที่ต่อเนื่องทำให้มองเห็นปัญหา นำมาคิดวิเคราะห์ และอำนวยความสะดวกให้กับแต่ละกิจกรรมเกิดความยั่งยืนต่อไปได้

นอกจากนี้การขับเคลื่อนผ่านวิสาหกิจชุมชนชมรมสี่แห่ง ปัญญาพัฒนาเกษตรยั่งยืน (วิชาลัยรวงข้าว) ศูนย์ผลิตข้าวอินทรีย์ ครัววงจร สามารถพัฒนาหมู่บ้านท่าช้างสู่ความพอเพียงแต่ละอาชีพ ยกระดับครัวเรือนและระดับชุมชนได้ โดยกำหนดเป้าหมายของแต่ละกิจกรรมที่ชัดเจน ยกตัวอย่างเช่น

- การทำนาอินทรีย์ คำนึงในเรื่องของสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก
- การปลูกข้าว คำนึงถึงเรื่องปุ๋ยที่ใช้และการลดต้นทุนการผลิต
- การทำปุ๋ยอินทรีย์ คำนึงถึงการเลือกวัตถุดิบที่จะใช้ในการผลิตปุ๋ย ที่ส่วนใหญ่สามารถหาได้ในท้องถิ่น

ปัจจัยความพร้อมของสมาชิกกลุ่มในการให้ความร่วมมือ นับเป็นจุดแข็งของชุมชนบ้านท่าช้างที่มีความสัมพันธ์แบบญาติพี่น้อง การพัฒนาบุคลากรกลุ่มองค์กรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายใน และภายนอกชุมชน

สำหรับด้านการคมนาคม เป็นปัจจัยเสริมที่ดี เพราะพื้นที่ชุมชนบ้านท่าช้าง สามารถเดินทางขนส่งได้ด้วยทางบก และทางน้ำ ถนนสายหลักลาดยางท่าช้าง-ท่าสำเภา ถนนคอนกรีต ถนนลูกรังเป็นถนนสายชอยภายในหมู่บ้าน มีความสะดวก เส้นทางน้ำใช้เรือ โดยผ่านทางคลองปากประ

ในส่วนของช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์ ปู่ยอินทรีย์ การผลิตภัณฑ์แปรรูปผลิตภัณฑ์ของชุมชนสามารถแบ่งออกเป็น 2 ช่องทางหลัก คือ

1. **เครือข่ายภายใน** สมาชิกกลุ่มในชุมชนบ้านท่าช้างเป็นทั้งผู้บริโภคและผู้แนะนำประชาสัมพันธ์ผลผลิต
2. **เครือข่ายภายนอก** หน่วยงานต่าง ๆ ช่วยในการทำการตลาดผ่านการออกบูธนอกสถานที่

ส่วนที่ 3

การท่องเที่ยววิถีชุมชน

การมาท่องเที่ยวศึกษาวิถีเกษตรอินทรีย์ที่บ้านท่าช้าง หมู่ที่ 5 ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ซึ่งมีความโดดเด่นใน การทำนาอินทรีย์ครบวงจร การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว และการบริหารจัดการกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน นักท่องเที่ยวยังสามารถ เดินทางไปศึกษาธรรมชาติ และของดีของตำบลพนางตุง ที่ถือว่าเป็น พื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์มีทรัพยากรในดิน สิ้นในน้ำ งดงามธรรมชาติด้วย ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นที่ราบสูงลาดต่ำลงสู่ทะเลสาบจากการ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ส่วนพื้นที่ทางตะวันตกที่เป็น พื้นที่ราบสูงเอียง ชาวชุมชนจะประกอบทำอาชีพ ทำสวนยางพารา

สำหรับอาชีพประมง ก็เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้เป็นอย่างดีให้กับชุมชนและยังมีการแปรรูปสัตว์น้ำ คือ การทำปลาตากแห้ง ถือเป็นอาหารพื้นบ้านของคนภาคใต้ เป็นอาหารที่ขึ้นชื่อและอร่อย เป็นภูมิปัญญาของชาวพนางตุงและชาวทะเลน้อย **หัตถกรรมกระจูด**เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ระดับ 4 ดาว ที่มีความสวยงามทำด้วยมือเป็นสินค้าที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานเป็นที่รู้จักแพร่หลายทั้งในประเทศและต่างประเทศปัจจุบันได้ปรับปรุงรูปแบบให้ทันสมัยเป็นสากลยิ่งขึ้น ได้สร้างรายได้ให้กับคนพนางตุงและชุมชนใกล้เคียงมาช้านานเนื่องจากพื้นที่ทะเลน้อยที่อยู่ใกล้เคียงกับพนางตุงนั้น มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีอุทยานนกน้ำที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ทั้งนกน้ำประจำถิ่นและนกน้ำที่อพยพมากกว่า 187 ชนิด ในทะเลสาบก็เต็มไปด้วยบัวหลากหลายสีที่บานสะพรั่งเต็มท้องน้ำ และที่**สะพานเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา** ก็เป็นอีกจุดหนึ่งที่พักรถชมวิิวอันสวยงาม ชมฝูงควายไร่ทุ่งที่ออกมาหากิน หรือที่เรียกว่า “ควายเล” ชมควายดำน้ำกินหญ้า ซึ่งถือว่าเป็นประสบการณ์ท่องเที่ยวที่น่าสนใจอีกเช่นกัน

ทั้งหมดนี้จึงทำให้แต่ละปีมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก จึงส่งผลให้ชาวบ้านมีอาชีพ ซึ่งเกิดจากการท่องเที่ยว ด้านการบริการ ด้านการค้าขาย และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวตำบลพนางตุงเป็นวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ประชาชนจึงรู้จักการใช้ทรัพยากรอย่างรู้ค่าและสมดุลตลอดมา

ท่องเที่ยว : เกษตรอินทรีย์บ้านท่าช้าง

แหล่งเรียนรู้ความมั่นคงทางอาหาร ตามวิถี “ควน นา คลอง”

เกษตรอินทรีย์บ้านท่าช้าง เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีกลุ่มคนที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้ผ่านวิสาหกิจชุมชนชมรมสื่อแห่งปัญญาพัฒนาเกษตรยั่งยืน (วิชาลัยรวงข้าว) ศูนย์ผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร และศูนย์สาธิตวิสาหกิจชุมชนท่าช้างฟื้นฟูเศรษฐกิจ ตั้งแต่กลุ่มเด็กและเยาวชน นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครศรีินทร์ พัทลุง เกษตรกรทั้งในและนอกชุมชน รวมถึงนักท่องเที่ยวที่สนใจตลอดทั้งปี

- จุดเด่นของศูนย์ผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร

นักท่องเที่ยวจะได้ศึกษาผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน ได้แก่

- การทำนาอินทรีย์ และอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมือง
- การสร้างความมั่นคงทางอาหารในระบบนิเวศ ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตามวิถีควน (เขา) นา และคลอง

- รูปแบบการจัดการเรียนรู้

วิสาหกิจชุมชนชมรมสี่แห่งปัญญาพัฒนาเกษตรยั่งยืน (วิษชาลัยรวงข้าว) ศูนย์ผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร และศูนย์สาธิตวิสาหกิจชุมชนท่าช้างฟื้นฟูเศรษฐกิจ มีหลักสูตรที่ดำเนินงาน ดังนี้

- เยี่ยมชม และศึกษาดูงานผลิตภัณฑ์ข้าวพื้นบ้านอินทรีย์
- บรรยาย / สาธิต การทำนาอินทรีย์ครบวงจร
- การอบรมทำนาอินทรีย์ และการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นบ้าน

ท่องเที่ยว : พนางตุงแหล่งเรียนรู้อุทธรมชาติ

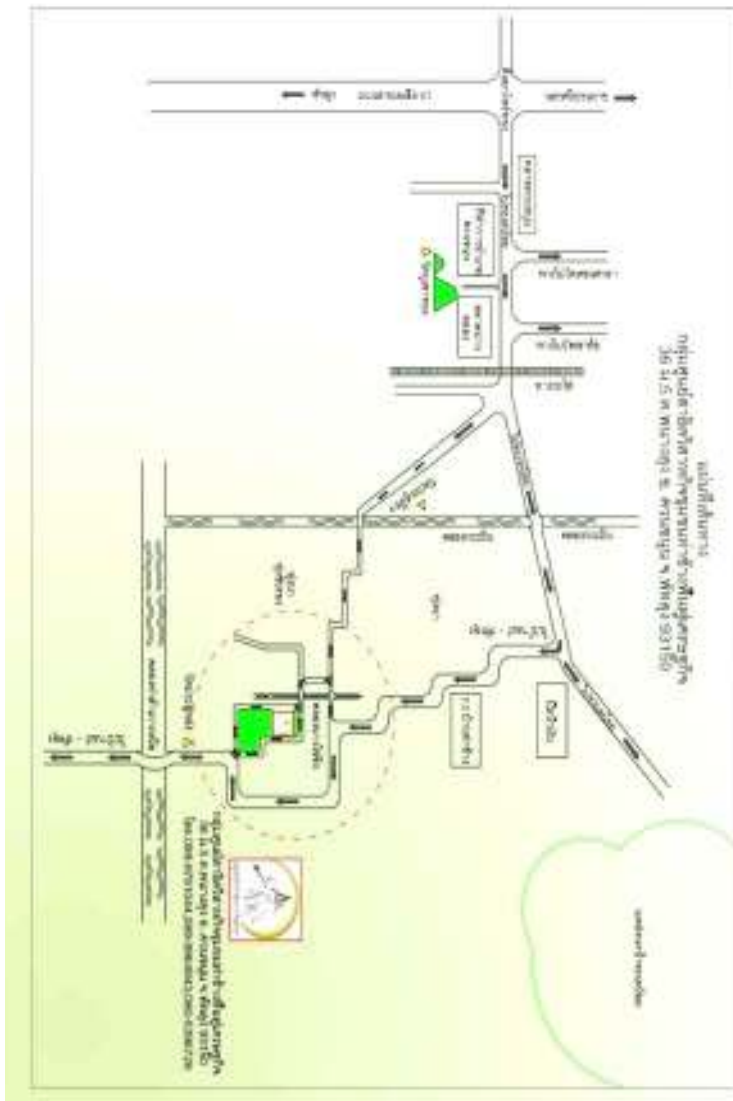
จุดเด่นของตำบลพนางตุงก็คือ มีพื้นที่เป็นควน เป็นนา เป็นทะเล และก็มีหลากหลายทางด้านชีวภาพ มีนกน้ำหลากหลายชนิดมากถึง 187 ชนิด มีทะเลบัว มีควายน้ำ และมีทางยกระดับที่ยาวที่สุดในประเทศไทย สถานที่ท่องเที่ยวซึ่งเป็นหัวใจหลักของตำบลพนางตุง และสร้างชื่อให้กับจังหวัดพังงา ยกตัวอย่างเช่น

1. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย เป็นเขตอนุรักษณ์นกน้ำจำนวนมากมาย เป็นจุดที่ให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมกับธรรมชาติและสัมผัสกับธรรมชาติ

2. สวนพฤกษศาสตร์จังหวัดพัทลุง เป็นสถานท่องเที่ยวระบบเชิงนิเวศ เส้นทางศึกษาธรรมชาติ มีศาลาอเนกประสงค์ สวนหย่อม และจุดชมวิว
3. วัดสวนธรรมเจดีย์ เป็นจุดชมทัศนียภาพของพื้นที่ตำบลพางตุงและตำบลทะเลน้อย
4. จุดชมทิวทัศน์สะพานเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา เป็นสะพานยกระดับที่สวยงามมีความยาวที่สุดในประเทศไทย นักท่องเที่ยวสามารถชื่นชมทิวทัศน์ได้โดยรอบ

แผนที่เส้นทาง : ศูนย์สถิติวิสาหกิจชุมชนท่าช้างฟื้นฟูเศรษฐกิจ

เครือข่ายการท่องเที่ยว

ชุมชนบ้านท่าช้างได้รับการยกระดับเป็นชุมชนต้นแบบการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ช.ก.ส. บ้านท่าช้าง และการที่มีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้เกิดการตระหนักถึงการรักษาความเป็นต้นแบบที่ดี จึงพัฒนาชุมชนผ่านการจัดกิจกรรมขับเคลื่อนแต่ละกลุ่มอย่างต่อเนื่อง จนประสบผลสำเร็จ นับเป็นโอกาสดีที่ได้มีการเรียนรู้และทำงานร่วมกัน

การเชื่อมโยงเครือข่ายท่องเที่ยวของชุมชนบ้านท่าช้าง จะแบ่งออกเป็น 2 ภาคส่วน ได้แก่

- **เครือข่ายในชุมชน** 1) วิสาหกิจชุมชนโรงสีข้าวพนางตุง 2) ศูนย์สาธิตวิสาหกิจชุมชนท่าช้างฟื้นฟูเศรษฐกิจ 3) กองทุนหมู่บ้านท่าช้าง 4) กลุ่มปลูกผักบ้านท่าช้าง 5) กลุ่ม อสม. บ้านท่าช้าง 6) กลุ่มแม่บ้าน 7) กลุ่มผู้สูงอายุ 8) กลุ่มเยาวชน 9) กลุ่มกีฬา 10) กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) 11) วิสาหกิจชุมชนชมรมสื่อแห่งปัญญาพัฒนาเกษตรยั่งยืน (วิชชาลัยรวงข้าว) ศูนย์ผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร 12) กลุ่มผู้พิการ
- **เครือข่ายภายนอก** 1) เครือข่ายเกษตรทางเลือก 2) ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง 3) มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน 4. วิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ 5) สำนักงานพัฒนาที่ดินพัทลุง 6) เทศบาลตำบลพนางตุง 7) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

พนางตุง 8) โครงการเมืองลู่หน้าอยู่ 9) สภาองค์กรชุมชนพนางตุง 10) เครือข่ายชุมชนคนรักน้ำเลสาบจังหวัดพัทลุง

ปัจจุบันทางหมู่บ้านท่าช้างได้ส่งตัวแทนหมู่บ้านจำนวน 2 คนไปฝึกอบรมอบรมมัคคุเทศก์ เป็นการเตรียมความพร้อมรองรับการท่องเที่ยว จุดหลักของกลุ่มจะเน้นรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาดูงานในเรื่องของวิสาหกิจชุมชน มีการเปิดบ้านของสมาชิกเป็นโฮมสเตย์ในการรับรองคนที่เข้ามาศึกษาดูงานเพิ่มมากขึ้น

ส่วนของการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับตำบลพนางตุง นับว่าเป็นการขยายโอกาสพื้นที่ท่องเที่ยว เนื่องจากศักยภาพของตำบลพนางตุงที่มีความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติ เหมาะสมกับการเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ ได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยว มีการกำหนดพื้นที่จุดเด่น 12 ที่ท่องเที่ยวห้ามพลาด โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

สะพานเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา ทะเลน้อย

ข้อมูลการเดินทาง

การเดินทางมาท่องเที่ยวหมู่บ้านท่าช้าง หมู่ 5 ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยใช้เส้นทางรถยนต์ ดังนี้

เดินทางไปเส้นถนนหมายเลข 4 ใช้เพชรเกษม และ AH2 ไปทางถนนหมายเลข 4187 มุ่งหน้าตรงไปอำเภอควนขนุน ใช้ถนนหมายเลข 4048 เพื่อเข้าสู่บ้านท่าช้าง เมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงศูนย์เรียนรู้ชุมชน ซึ่งเป็นที่ทำกิจกรรมของหมู่บ้าน จะได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น เมื่อเรียนรู้วิถีเกษตรอินทรีย์เสร็จแล้วจะได้ลิ้มลองรสชาติอาหารพื้นเมืองที่แสนอร่อยและข้าวสังข์หยดอินทรีย์ของแท้

อาหารพื้นบ้านปรุงจากผักปลอดภัยและข้าวสังข์หยดจากนาอินทรีย์

ข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชน

ที่ตั้ง :

บ้านท่าช้าง หมู่ 5 ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน
จังหวัดพัทลุง

ผู้ติดต่อ :

คุณอำมร สุขวิน : ประธานวิสาหกิจรวมข้าว (089-4841167)

คุณมาลี สว่างปาน : กรรมการ (093-639-6216)

คุณอุทัย มาก : ประธานกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ (098-736-8414)

สถานที่ท่องเที่ยวชุมชน :

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ฐานแปรรูปข้าวสังข์หยด การ
ทำสบู่ และผลิตภัณฑ์ชุมชน การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ โรงสีข้าวชุมชน
แปลงนาสาธิต

ผลิตภัณฑ์ชุมชน :

ข้าวสังข์หยด สบู่ข้าวสังข์หยด น้ำมันรำข้าวสังข์หยด และ
ลิปบาล์ม ข้าวย่าสังข์หยด

แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง :

เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย สะพานเฉลิมพระเกียรติ 80
พรรษา สวนพฤกษศาสตร์จังหวัดพัทลุง วัดสวนธรรมเจดีย์

ช่วงเวลาการท่องเที่ยว :

เที่ยวชมธรรมชาติได้ตลอดปี หากเป็นช่วงทำนาจะได้ร่วม
กิจกรรมทำนากับชุมชน

ส่วนที่ 4

ปัจจัยความสำเร็จและรูปแบบการพัฒนา

ความภาคภูมิใจ : ข้าวย่ำสังข์หยด

**“เราปลูกข้าวมา ไม่เพียงแต่ให้คนรับประทาน ทางกลุ่มได้มี
อาหารว่างจากผลิตภัณฑ์ข้าว ให้คนรับประทานด้วย”**

นางมาลี สว่างปาน กรรมการกลุ่มวิชาลัยรวงข้าว ได้เล่าถึง
ความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมการสร้างมูลค่าเพิ่มข้าวสังข์หยดไว้
ว่า “ตลอดระยะเวลา 3 ปี ข้าวย่ำสังข์หยดนับเป็นหนึ่งในความ
ภาคภูมิใจของผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านท่าช้าง จุดเริ่มต้นแนวคิดเกิด

จากการระดมความคิดที่ต้องการให้ชุมชนมีผลิตภัณฑ์แปรรูปข้าวใหม่ ๆ เกิดขึ้น จึงร่วมกันทดลองคิดสูตรการแปรรูปข้าวกล้องสังข์หยด เป็นผลิตภัณฑ์ “ข้าวยาสังข์หยด” วิธีการทำข้าวยาสังข์หยดคือ นำข้าวสังข์หยดที่หุงสุกไปตากแดดแล้วจึงนำมาทอดทำเป็นข้าวยากรอบ ซึ่งมีการคิดค้นสูตรนำข้าวยาขึ้นมาใหม่โดยใช้น้ำตาลโตนดมาเคี้ยวผสมกับน้ำบดุด ทำเป็นน้ำข้าวยาปรุงแต่งหลากหลายรส อีกทั้งมีสูตรสมุนไพร เช่น ใบกระพังโหม แต่คนปักษ์ใต้มักเรียกว่าใบพาโหม ใบมะกูด ใบชะพลู ตะไคร้ ซึ่งผักสมุนไพรเหล่านี้ล้วนเป็นวัตถุดิบที่มีอยู่ในหมู่บ้านไม่ต้องจัดหาซื้อจากท้องตลาดเป็นการนำผักพื้นบ้านที่ปลูกในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์อีกทางหนึ่งด้วย ”

อุปสรรคที่พบในการผลิต คือ แสงแดดที่มีไม่สม่ำเสมอทำให้ข้าวที่ตากไม่แห้งสนิท เมื่อนำไปทอดจะมีกลิ่นเหม็นหืนและไม่กรอบทางกลุ่มได้แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นโดยการวางแผนนำข้าวไปตากในช่วงที่แดดดีเพื่อสำรองเตรียมไว้ และเมื่อมีการออกบูธ ทางกลุ่มสามารถที่จะผลิตจำหน่ายให้ลูกค้าได้ทัน สิ่งที่ต้องตระหนักสำหรับคนที่ทำข้าวยาสังข์หยดจะต้องมีความใจเย็น การเคี้ยวน้ำข้าวยาควรใช้ไฟอ่อนๆ สำหรับข้าวที่นำมาทอด พบปัญหาการทอดข้าวที่ไม่จับตัวเป็นก้อน จนเมื่อได้เชื่อมโยงกับกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน จึงได้รับการแนะนำเรื่องใส่แบริ่งและเสริมเทคนิคในการผลิต

ปัจจัยความสำเร็จ

ชุมชนบ้านท่าช้างมีความเข้มแข็งน่าอยู่ และพึ่งตนเองได้ เกิดจากการระเบิดภายในของคนในชุมชน พร้อมใจกันปรับเปลี่ยนผ่านการบริหารจัดการแบบครบวงจรทั้งทางด้านเกษตรอินทรีย์ และเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวชุมชน โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอด อาศัยความรับผิดชอบ การเรียนรู้ ร่วมคิดร่วมทำ ตลอดจนอาศัยความร่วมมือและข้อมูลทางวิชาการจากหน่วยงานในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีคิด ปรับพฤติกรรมการผลิตและการบริโภค โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รักษาสิ่งแวดล้อม เน้นการพึ่งตนเอง เป็นสังคมเอื้ออาทรพึ่งพาอาศัยกันได้และไม่ทอดทิ้งกัน จากการบริหารจัดการ

กลุ่มในชุมชนที่ดี มีประสิทธิภาพผ่านแกนนำที่เข้มแข็งและการบูรณาการร่วมกันระหว่างชุมชนกับเครือข่ายต่างๆ สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดความยั่งยืนของกลุ่มในชุมชน ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของบ้านท่าช้าง โดยมีผลสะท้อนกลับ 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. **ด้านสังคม** ศูนย์การเรียนรู้เป็นตัวหลักในการสนับสนุนให้ชุมชนและสมาชิกได้มีความรักและความสามัคคี ได้มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กัน เป็นแหล่งให้ความรู้กับผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงาน การที่มีวิทยากรเข้ามาช่วยแนะนำทำให้เกิดความเข้าใจทั้งต่อตนเอง ต่อเพื่อนสมาชิก เข้าใจทรัพยากรในหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ยังเป็นสถานที่ศูนย์กลางในการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับชุมชนและระหว่างชุมชนกับเครือข่าย รวมไปถึงวิชาลัยรวงข้าว ได้มีส่วนช่วยในเรื่องของการพัฒนาคน พัฒนาชุมชนและพัฒนาแกนนำ

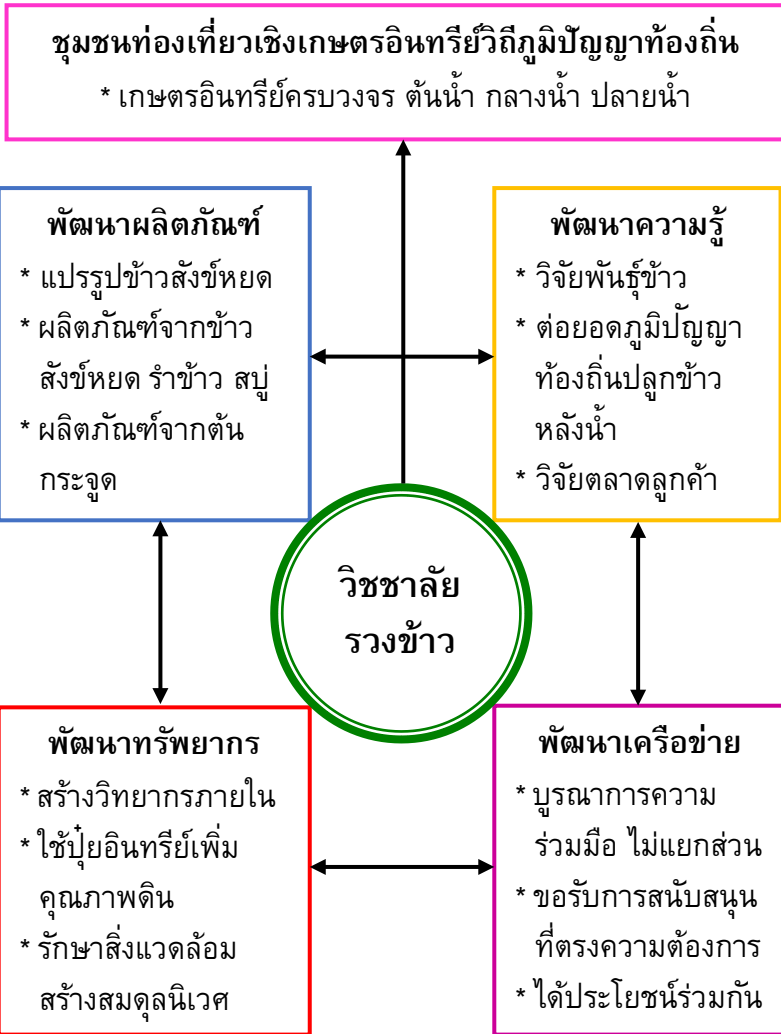
2. **ด้านเศรษฐกิจ** วิชาลัยชุมชนชมรมเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการผลิต เป็นตัวขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจตั้งแต่การผลิตในส่วนของการผลิตภัณฑ์ขึ้นมา การหมุนเวียนทรัพยากรที่มีอยู่ในกลุ่มในชุมชน เช่น ต้นข้าว 1 ต้น ผ่านการผลิตได้หมดเริ่มตั้งแต่ในแปลงนา ต่อซัง ฟางข้าวก็นำมาไถกลบ ใช้ทำเป็นปุ๋ย เมล็ดข้าวก็นำมาแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ ข้าวในโรงสี นำกลับมาทำปุ๋ย รำข้าวก็นำมาเพิ่มมูลค่าเป็นน้ำมันรำข้าว ปลาเย ข้าวนำมาทำเป็นอาหารเพื่อสุขภาพ ซึ่งทุกอย่างที่กล่าวมานี้ได้ใช้วัตถุดิบหมุนเวียนกันภายในกลุ่ม การใช้วิชาลัยชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนฐานเศรษฐกิจ ส่งผลให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นในเรื่องของการดูแลทรัพยากรในท้องถิ่น ดิน น้ำ ป่าไม้ ทางชุมชนได้คำนึงถึงการใช้ปัจจัยการผลิต เช่น การปรับเปลี่ยนการทำนาโดยใช้ปุ๋ยเคมีมาเป็นการทำนาแบบอินทรีย์ การจัดกิจกรรมของแต่ละกลุ่มให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์ดูแลระบบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มปลูกผักพื้นบ้าน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น การดูแลเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำทำประตู่ การดูแลพันธุ์สัตว์น้ำทั้งในนาและในคลอง อีกทั้งยังมีการเพิ่มปริมาณพันธุ์สัตว์น้ำให้มีมากขึ้น จากการขับเคลื่อนดังกล่าวมาข้างต้น ได้ทำการขับเคลื่อนผ่านกลุ่มวิชาลัยรวงข้าว จนเป็นที่ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี

ทีมงานเยี่ยมชมการคัดและบรรจุข้าวสังข์หยดของวิชาลัยรวงข้าว

รูปแบบการพัฒนา : โมเดลบ้านท่าช้าง

รูปแบบการดำเนินงานการพัฒนาบ้านท่าช้าง ในการพัฒนาอาชีพเพื่อนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และพร้อมยกระดับสู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ ได้มีการพัฒนาที่สร้างความเชื่อมโยง โดยการพัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทุนองค์ความรู้ที่สำคัญที่สามารถต่อยอดไปสู่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เช่น การวิจัยพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่ลุ่มน้ำ พร้อมทั้งนำผลการวิจัยมาเป็นแนวทางในการพัฒนาอาชีพที่มีการเพิ่มมูลค่าอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่การผลิต การแปรรูป ไปจนถึงการจำหน่าย และสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นแบรนด์ท้องถิ่น เช่น สบู่ข้าวสังข์หยด น้ำมันรำข้าว ข้าวสังข์หยด ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้รับการหนุนเสริมจากหน่วยงานภายนอกที่มีการบูรณาการความช่วยเหลือได้อย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยมีเป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจน

การพัฒนาได้อยู่ภายใต้แนวคิดของวิชาลัษณ์รวงข้าว ที่เป็นศูนย์กลางและเป็นสื่อในการเรียนรู้ที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้คิด ได้ทำ ได้เรียนรู้ ซึ่งจะเป็นฐานก่อให้เกิดปัญญา ที่เรียกว่า ปัญญาปฏิบัติ (Wisdom Practical) ที่สามารถขยายผลไปสู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ บนวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีการบริหารจัดการอาชีพเกษตรกรรมแบบครบวงจร ตั้งแต่การผลิต การแปรรูป และการจำหน่าย จนประสบความสำเร็จเป็นที่สนใจของสังคม ซึ่งเข้าไปศึกษาเรียนรู้ตลอดเวลา

ส่วนที่ 5

ยกระดับสู่ความยั่งยืน

การสร้างเครือข่ายประชารัฐ

ชุมชนบ้านท่าช้าง ได้รับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ที่เน้นให้ได้ผลผลิตสูงได้กำไรมาก มีระบบเครื่องจักรเข้ามามีการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช พันธุ์ข้าวพื้นบ้านที่เก็บพันธุ์ได้เริ่มหายไป เปลี่ยนมาใช้พันธุ์ลูกผสม ต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ ความหลากหลายของพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ ซึ่งเป็นคลังอาหารที่สร้างความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน ชาวนาหลายมาเป็นผู้จัดการนาวิถีชีวิตที่ชาวนาพึ่งตนเองได้เริ่มหายไป ต้องพึ่งพาจากภายนอก

จากสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้ชุมชนบ้านท่าช้างได้มีการขับเคลื่อนในการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร และทำให้ชาวนาพึ่งตนเองได้ การปลูกผักอินทรีย์ในชุมชนบ้านท่าช้างนิยม

ปลูกผักไว้กินเอง โดยเก็บเมล็ดพันธุ์ผักเพื่อใช้ในการเพาะปลูก เช่น เมล็ดพริก มะเขือ ถั่วฝักยาว แตงกวา นำเมล็ดที่แช่น้ำแล้วมาเพาะปลูก ใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพที่มีในชุมชนมาผสมกับดินใส่ถุงชำ สำหรับผักที่เหลือจากการบริโภคภายในครัวเรือน นำผักอินทรีย์ไปจำหน่ายให้พ่อค้า ซึ่งคนรับซื้อในพื้นที่ให้ราคาดี เกษตรกรที่ปลูกผักอินทรีย์นั้น จะมีต้นทุนในการผลิตที่ถูกกว่าทำให้ได้ผลกำไรมากขึ้น

แนวทางการต่อยอดและยกระดับสู่การท่องเที่ยวได้ขับเคลื่อนการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น เกษตรจังหวัดพัทลุง และกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในช่วงที่ผ่านมาได้มีการเชื่อมโยงบ้านท่าช้าง กับหน่วยงานสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และภาคีเครือข่ายต่างๆ ได้ให้การสนับสนุน จนชุมชนประสบความสำเร็จในการดำเนินเกษตรอินทรีย์และด้านการทำนาอินทรีย์ ผลิตภัณฑ์ข้าวสังข์หยด ในตราทุ่งสังข์รอง การแปรรูปข้าวสังข์หยดเป็นผลิตภัณฑ์เพิ่มมูลค่า น้ำมันรำข้าว สบู่ก้อนสังข์หยด การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ทำให้ชุมชนบ้านท่าช้าง เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย พร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ ชุมชนเข้มแข็ง ให้กับหน่วยงาน ชุมชน หรือบุคคลที่สนใจ เข้ามาท่องเที่ยวศึกษาเรียนรู้

ในส่วนของนโยบายตลาดประชารัฐ ยังไม่ตอบโจทย์ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ในชุมชนบ้านท่าช้างเท่าที่ควร โอกาสส่วนใหญ่ที่ได้รับจะเป็นการออกบูธแนะนำสินค้ามากกว่าการจัดจำหน่าย เป็นการสร้างโอกาสในการยอมรับของสังคมในวงกว้าง

การเชื่อมโยงประชารัฐ

สำหรับโครงการ 9101 ทางชุมชนบ้านท่าช้างได้เข้าร่วมภายใต้โครงการ “การผลิตปุ๋ยอินทรีย์” ด้วยบริบทที่คนในชุมชนทำอาชีพทางการเกษตร ทั้งทำนาปีละ 2 ครั้ง และทำสวนผัก ผลไม้ ปุ๋ยอินทรีย์จึงมีความจำเป็นต่อการเพาะปลูก เป็นปัจจัยที่ต้องการใช้ตลอดทุกปี

การเข้าร่วมโครงการ 9101 นี้ สร้างโอกาสขยายตลาดผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ทำให้ชุมชนบ้านท่าช้างมีแหล่งเงินทุนหนุนเสริมในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้น เพียงพอดต่อความต้องการของเกษตรกรภายในชุมชน และสามารถจัดจำหน่ายให้กับผู้ที่สนใจภายนอกกลุ่ม ส่งผลให้มีผลกำไร เกิดทุนหมุนเวียนภายในกลุ่ม ช่วยให้เกิดสภาพคล่องในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพเพิ่มมากขึ้น

แนวทางการสร้างความยั่งยืน

การบริหารจัดการสู่ความยั่งยืนของชุมชนท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์วิถีภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านท่าช้าง มีดังนี้

1. การขับเคลื่อนผ่านกระบวนการเรียนรู้โรงเรียนชาวนาวิถีเมืองลุง ซึ่งเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนกับภาคีให้มีกระบวนการช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดองค์ความรู้ขยายฐานนาอินทรีย์ในชุมชนโดยมีแกนนำเป็นวิทยากรกระบวนการ

เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิต ที่สร้างฐานความมั่นคงทางด้านอาหาร มีอาหารเพียงพอบริโภคใน ชุมชน มีอาหารที่มีคุณภาพดี ปลอดภัย และคนในชุมชน สามารถเข้าถึงได้ และยกระดับไปสู่การพึ่งตนเองของชาวนา ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีรายได้ดูแลครอบครัวได้

ชุมชนบ้านท่าช้าง ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้าง ฐานชุมชนเป็นหมู่บ้านนาอินทรีย์วิถีเมืองลุ่ม และสร้างกลไก เครือข่ายในระดับจังหวัด และระหว่างจังหวัดสานพลังสร้างความ เข้มแข็งชุมชน ชุมชนจัดการตนเองได้ จึงได้ดำเนินโครงการ ยกระดับขยับสู่โรงเรียนชาวนา มีกระบวนการพัฒนาเครื่องมือเพื่อ การส่งเสริม ขยาย และสืบสานการผลิตข้าวอินทรีย์วิถีเมืองลุ่ม และ จัดตั้งธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวเป็นฐานพันธุ์ข้าวพื้นบ้านให้กับชุมชน และแลกเปลี่ยนแบ่งปันระหว่างเครือข่าย จัดการข้อมูลสู่การจัดทำ แผนสามารถบริหารจัดการโครงการได้

2. การสร้างหมู่บ้านนาอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและ ภาควิชาความร่วมมือ เช่น วิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัย ทักษิณ ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง ซึ่งในชุมชนได้มีหลักสูตรนาอินทรีย์วิถี เมืองลุ่ม ทางคณะทำงานดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรการ เรียนรู้นาอินทรีย์วิถีเมืองลุ่มอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การสร้างฐานความ มั่นคงทางด้านอาหาร มีความหลากหลายทางพันธุกรรม ไม่ว่าจะเป็น พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์น้ำ พันธุ์ข้าวพื้นบ้าน

3. จัดทำคู่มือการเรียนรู้วิถีนาอินทรีย์ที่ยกระดับไปสู่การสร้างฐานความมั่นคงทางด้านอาหารชุมชน และจัดทำสื่อประกอบการเรียนรู้ คือ แผ่นพับ ชุติชนทรรศการ วิชิตี ทำให้ชุมชนมีเครื่องมือประกอบการเรียนรู้ในการส่งเสริม/ขยาย/สืบสานการผลิตข้าวอินทรีย์วิถีชาวนา

4. การสร้างคนรุ่นใหม่ โดยการคัดเลือกอาสาสมัครและตัวแทนเครือข่ายร่วมกิจกรรมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การเรียนรู้ร่วมคน 3 วัย เน้นกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ตัวแทนของหมู่บ้านนาอินทรีย์วิถีเมืองลุง เครือข่ายจังหวัด และเครือข่ายโรงเรียนชาวนา 5 จังหวัด มีความร่วมมือกับสำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดพัทลุง ตรีงกระปี่ นครศรีธรรมราช สงขลา และเครือข่ายชาวนาทางเลือกภาคใต้ คัดเลือกชาวนาที่ต้องการผลิตข้าวอินทรีย์แบบครบวงจร

5. การขับเคลื่อนโครงการต่างๆ ของชุมชนบ้านท่าช้างร่วมกับเทศบาลตำบลพนาสูงในเรื่องของการกำหนดแผนงานเข้าสู่เทศบาลพนาสูง การร่วมมือฟื้นฟูความมั่นคงทางอาหาร เช่น ปรับปรุงโรงสีข้าวชุมชน

มุมมอง ธ.ก.ส. กับความยั่งยืนบริบทท่าช้าง

จากบริบทเดิมของคนในชุมชนบ้านท่าช้างที่เป็นลูกหนี้ของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ในช่วงแรกยังไม่เปิดใจให้กับ ธ.ก.ส. หลังจากที่มีชุมชนบ้านท่าช้างได้เป็นชุมชนต้นแบบการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ธ.ก.ส. ทำให้คนในชุมชนเปิดรับในการทำงาน

ร่วมกันมากขึ้น ผลจากการทำงานร่วมกันมาโดยตลอดทำให้ชาวชุมชนบ้านท่าช้างได้เห็นโอกาสที่ ธ.ก.ส. ได้เข้ามาเติมเต็ม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเป็นแหล่งเงินทุน โอกาสการได้ไปศึกษาดูงาน การพาคนมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ชุมชนบ้านท่าช้างมีการบริหารจัดการแบบครบวงจร การผลิต การแปรรูปและการทำการตลาด ในมุมมองของ ธ.ก.ส. เล็งเห็นว่า “ชุมชนบ้านท่าช้างสามารถพึ่งตนเองได้ดีในระดับชุมชน การใช้บทบาทของ ธ.ก.ส. ที่เป็นหนึ่งในคณะกรรมการส่งเสริมในเรื่องของการท่องเที่ยววิถีชุมชนของตำบลพนาสูง จึงมีส่วนในการผลักดันชุมชนบ้านท่าช้าง มุ่งหวังที่จะส่งเสริมให้สามารถยืนได้ด้วยลำแข้งของตนเองอย่างยั่งยืน โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวนำการตลาดทั้งหมดให้กับชุมชน” (นายเทอด นมรักษ์ : พพล. 8 สนจ.พัทลุง)

ด้วยจุดเด่นของบ้านท่าช้างมีความเป็นมาตรฐานในด้านของผลิตภัณฑ์ และคนในชุมชนบริโภคผลผลิตจากผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ในชุมชนเป็น ตัวการันตีถึงความปลอดภัยจากสารพิษ นับเป็นอีกจุดหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความมีมาตรฐานในเรื่องของการรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม จุดเด่นอีกด้านหนึ่งของบ้านท่าช้าง คือ การขับเคลื่อนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนร่วมกับภาคีเครือข่าย การบริหารชุมชนแบบพื้นที่เปิดกว้าง ทำให้ทุกหน่วยงานเครือข่ายสามารถเข้ามามีส่วนร่วมการประชุม ตามกติกาของชุมชนที่ตั้งไว้ คือ ทุกวันที่ 1 ของเดือน

เมื่อมองในด้านการปรับตัวทางสังคมชาวชุมชนบ้านท่าช้างสามารถที่จะรองรับการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เป็นวิถีชีวิตการทำเกษตรอินทรีย์โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เชื่อมโยงกับทางด้านเศรษฐกิจมีการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของพื้นที่ที่ประสบปัญหาภัยพิบัติได้อย่างดีตลอดเวลา ยกตัวอย่างเช่น เมื่อครั้งที่เกิดน้ำท่วมในพื้นที่ภาคใต้ บ้านท่าช้าง หมู่ที่ 5 จังหวัดพัทลุง ประสบปัญหาน้ำท่วมนาข้าว ได้พลิกวิกฤตเป็นโอกาสหันไปทำอาชีพประมง ยกยอจับปลา มีรายได้ร่วมหลายหมื่นบาท การดึงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ได้อย่างเกิดประโยชน์และสอดคล้องกับสภาพด้านสิ่งแวดล้อม ก็คือ การยกยอ จะสามารถทำได้ตามฤดูกาล ดังนั้นหากนักท่องเที่ยวอยากจะดูวิถีชีวิตแบบนี้ก็สามารถมาได้ในช่วงที่มีฝนตก ฤดูน้ำหลาก ถ้านักท่องเที่ยวมาในช่วงปกติก็สามารถมาล่องเรือ ถ่ายภาพชื่นชมทัศนียภาพวิถีชุมชนริมสองฝั่งคลองได้

บรรณานุกรม

คณะทำงานบ้านท่าช้าง ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัด
พัังงา (2560). สัมภาษณ์. 16 สิงหาคม.

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สนจ.พัทลุง.(2560).

นำเสนอข้อมูล. 16 สิงหาคม.

อิทธิพร วันดี. (2559). อิทธิเนตรโมเดล. กรุงเทพฯ: บริษัท จุดทอง จำกัด
เว็บไซต์ www.facebook.com บ้านท่าช้าง. เข้าถึงเมื่อวันที่ 20

พฤศจิกายน 2560

เว็บไซต์ www.youtube.com ตำบลพนางตุง เข้าถึงเมื่อวันที่ 22

พฤศจิกายน 2560

ภาคผนวก

ผู้ร่วมให้ข้อมูล

ชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์บนวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น
บ้านท่าช้าง หมู่ 5 ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน
จังหวัดพัทลุง

นายอำมร สุขวิน	ประธานกลุ่มวิชาลัยรวงข้าว
นางประโลม ทองแก้ว	กรรมการกลุ่มวิชาลัยรวงข้าว
นางคลาด ช่วยคง	กรรมการกลุ่มวิชาลัยรวงข้าว
นายอุทัย มาก	ประธานกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์
นางมาลี สว่างปาน	กรรมการกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์
นางสุจินต์ สุขวิน	กรรมการกลุ่มวิชาลัยรวงข้าว
นางฉิม เพชรรัตน์	สมาชิก
นางมู่ตะ คงวงศ์	สมาชิก
นางสมคิด สั้งปาน	สมาชิก
นายสมคิด ทองแก้ว	สมาชิก
นายสมพร ทองแก้ว	สมาชิก
นายวิโรจน์ ช่วยคง	สมาชิก
นางสำรวย สั้งปลอด	สมาชิก
นางสาวนิตยา พูเขียว	สมาชิก
นางสาวนิชาภัทร ชูหนู	สมาชิก
นายเทอด นมรักษ์	พพล. 8 สนจ.พัทลุง

วิทยาลัยรวงข้าว ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)
2346 ถนนพหลโยธิน แขวงเสนานิคม
เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900
โทรศัพท์ : 02 558 6556 , 02 280 0180